

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR HISTORISKA STUDIER

Genus på museiutställningar

En studie om hur kvinnor och män gestaltas på Göteborgs
Stadsmuseum

Pernilla Swanson
Institutionen för historiska studier
Göteborgs universitet
Arkeologiskt självständigt arbete
på fördjupningsnivå, 15 hp
Inriktning kulturarvsstudier
HT 2018
Handledare: Anders Gustafsson

Abstract

The purpose of this paper is to analyse and discuss three historical exhibitions from the Museum of Gothenburg on how women and men are represented. A comparative analysis method was used together with a gender perspective theory. An overview of other research about exhibitions were done to get a bigger picture of the subject at hand. A detailed description of the three exhibitions were done by participatory observations and many similarities and differences were found. An example is that men usually were found together with weapons, war, soldiers, power, politics, and trading. The women on the other hand were found together with themes such as textile working, clothing, jewellery, children, and the housework. Conclusions were drawn, that one of the possible reasons to the question of why, is that the research conducted today is more focused on the history of men rather than the history of women, even if some political decisions have been made to change this in the more newly made exhibitions in museums.

Keywords

Gender perspective
Comparative analysis
Women
Men
Representation
Museum
Exhibitions
Gender neutral
The poor
The Wealthy

Nyckelord

Genusperspektiv
Komparativ analys
Kvinnor
Män
Gestaltning
Museum
Utställningar
Genusneutral
De fattiga
De rika

Bild på Försättsbladet: Monter "Ser du dramat?" från utställningen "1700-talets Göteborg"

Fotograf: Pernilla Swanson 18/12 2018

Förord

Jag vill börja denna uppsats med ett stort tack till min handledare Anders Gustafsson, utan dig hade inte detta arbete varit möjligt. Jag vill också tacka dig för alla möten och trevliga diskussioner kring min uppsats, och för alla tips för förbättringar. Jag vill även tacka min mentor Leo som gärna läste igenom mina uppsatsutkast och gav mig råd kring både grammatik och innehåll.

Jag vill även ge ett stort tack till Göteborgs stadsmuseum och människorna bakom receptionen som gärna svarade på alla mina frågor om utställningarna och museets databas. Utöver det vill jag rikta ett personligt tack till Helena Joelsson Ekström, som är enhetschef för stadsmuseets utställningar. Tack för att du tålmodigt svarat på alla mina frågor via mejlen och tack för tillåtelsen att publicera mina fotografier på utställningarna.

Slutligen vill jag passa på att tacka min familj för allt stöd när jag skrivit min uppsats. Tack mamma, pappa, och min syster Micaela för att ni tålmodigt lyssnat när jag berättat om min uppsats och mina funderingar kring den för er.

Pernilla Swanson 19/12 2018

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Syfte och frågeställningar.....	1
1.3 Material och avgränsningar.....	1
2. Forskningsöversikt.....	2
3. Teoretiskt perspektiv och metod.....	4
3.1 Teoretiskt perspektiv.....	4
3.2 Metod.....	9
3.3 Möjliga begränsningar i valet av metod.....	9
4. Analys.....	9
4.1 Göteborgs födelse.....	9
4.1.1 Män.....	14
4.1.2 Kvinnor.....	15
4.1.3 Könsneutralt.....	17
4.1.4 Kort jämförelse.....	17
4.2 1700-talets Göteborg.....	18
4.2.1 Män.....	20
4.2.2 Kvinnor.....	23
4.2.3 Könsneutralt.....	24
4.2.4 Kort jämförelse.....	25
4.3 1800-talet: Folk i rörelse.....	25
4.3.1 Män.....	26
4.3.2 Kvinnor.....	29
4.3.3 Könsneutralt.....	31
4.3.4 Kort jämförelse.....	31
4.4 Jämförelse mellan de tre utställningarna.....	31
5. Diskussion.....	33
6. Slutsats.....	34
7. Sammanfattning.....	35
Källförteckning.....	36

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Jag har alltid varit intresserad av museiutställningar och människans historia vilket gjorde detta ämne till ett naturligt val. Att jag dessutom väljer att undersöka genus kommer sig av att jag i skolan lärt mig mer och mer om hur mycket samhället genomsyras av könsroller, både idag och genom historien. Jag har blivit mycket intresserad av att förbättra hur kvinnor har det i dagens samhälle och det är då viktigt att ta reda på historiken och hur den gestaltas, både för män och för kvinnor. Det är viktigt för mig att det finns en jämlikhet och rättvisa, och ett tillvägagångssätt är att uppmärksamma hur museum gestaltat dåtidens samhällen eftersom en stor del av allmänheten besöker dessa institutioner och därför påverkas av utställningarna.

Det är viktigt att förvalta det kulturarv som efterlämnas, men det måste göras på ett korrekt sätt. Där alla kön och genusgestaltningar får ta del av historien på ett eller annat sätt. Studien lyfter med hjälp av ett genusperspektiv hur män och kvinnor gestaltas i historien. Museum är av de institutioner som kan ha en påverkan hur människor ser på könsroller och klass i dagens samhälle, det är därför viktigt att utställningarna är jämlika och gestaltat både rikas, fattigas, männens, och kvinnornas historia. Denna studie kan hjälpa till att utveckla framtida utställningar mot en mer jämlik gestaltning där rika, fattiga, män, och kvinnor får plats.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att analysera tre utvalda museiutställningar utifrån föremålen och texterna genom ett genusperspektiv. Genom detta ska uppsatsen belysa de olika sätt museet valt att gestalta män och kvinnor på sina utställningar. Som primära utgångspunkter fungerar följande frågeställningar:

- Hur gestaltas män respektive kvinnor på de utvalda museiutställningarna? Varför?
- Vad är skillnaderna och likheterna mellan utställningarna?

1.3 Material och avgränsningar

Det primära materialet som används i denna studie är tre utställningar på Göteborgs stadsmuseum: Göteborgs Födelse (Göteborgs stadsmuseum (a)), 1700-talets Göteborg (Göteborgs stadsmuseum (b)), 1800-talet: Folk i rörelse (Göteborgs stadsmuseum (c)). I denna studie kommer också vetenskaplig litteratur användas som en hjälp i diskussionen och jämförandet av de tre utställningarna.

Med hjälp av vetenskaplig litteratur och deltagande observationer kommer de tre valda utställningarna att analyseras och jämföras. Fokus ligger främst på hur kvinnor och män gestaltas, men även klassperspektivet och tidsaspekten (när utställningen uppfördes och tidsperioden som representeras) kommer att undersökas. I själva utställningen kommer bilder och fotografier, ljud, filmer, arkeologiskt material, texter, och interaktiva delar att analyseras i förhållande till hur männen och kvinnorna gestaltas.

Denna studie avgränsas till de tre ovan nämnda utställningarna eftersom de uppfördes vid tre olika tillfällen och behandlar tre olika tidsepoker efter varandra. De kan därmed ge en ingång till en diskussion kring om tidsaspekterna kan ge skillnader i hur män och kvinnor gestaltas. 1800-talet:

Folk i rörelse uppfördes 2005, 1700-talsutställningen uppfördes 2010, och Göteborgs Födelse (som behandlar 1600-talet) uppfördes 2017. (Göteborgs stadsmuseum a;b;c; Databasen Carlotta a;b;c)

2. Forskningsöversikt

I detta kapitel presenteras en kort forskningsöversikt kring forskning om utställningar på museum. 1987 gav Gundula Adolfsson ut doktorsavhandlingen *Människa och objekt i smyckeskrin: en analys av utställningar i Sverige*. Avhandlingen ska betraktas som en utställningskritik, anser Adolfsson (1987, s. 11). I avhandlingen undersöks ett antal utställningar som tillkommit mellan 1957-1986 och budskapen i dessa utställningar har enligt Adolfsson (1987, s. 12) varit desamma. Budskapet var att i krönikeform framföra detaljerad faktakunskap, främst om arkeologins metoder och arkeologiska föremål, medan människan hamnar utanför fokus. Materialet presenteras via kronologi, geografi och typologi. När det har skett förändringar är det främst formen av utställningspedagogik.

Vidare menar Adolfsson (1987, s. 12-13) att berättelsen saknar det som är viktigt att veta om människan, så som sociala relationer, motiven för människans agerande, hur människan har förändrat sin kultur, sin omgivning, sitt samhälle, och de existentiella frågorna som alltid ställs. De nyaste utställningarna ger inte heller dem en nyanserad bild av människan och utveckling. ”Avhandlingen fungerar som en samtidsdokumentation av hur de svenska utställningarna såg ut på 1980-talet[...]” (Annika Bünz, 2015 om Adolfssons avhandling, s. 28)

1999 skrev Marie Louise Stig Sørensen en artiken *Archaeology, gender and the museum*. I artikeln diskuterar Stig Sørensen (1999, s. 136-137) arkeologiska museiutställningar och hur de gestaltar historien och skapar betydelser. Vidare diskuterar Stig Sørensen (1999, s. 138) även hur könsrelaterade frågor knappt har påverkat museerna och att kvinnornas närvaro i museerna är en viktig fråga. Vidare menar Stig Sørensen (1999, s. 138) att arkeologiska museiutställningar är beroende av den betydelse som föremålen i utställningen får av både museet och av besökarna.

Enligt Stig Sørensen (1999, s. 139-140) finns det forskning som lägger fokus på hur det traditionella museet fördunklar kvinnans roll. Forskningen som lyfts fram i Stig Sørensen (1999, s. 140) visar också att den stereotypiska bilden av kvinnor som mödrar och som hemmafruar genom historien skapas och samtidigt nedvärderas upprepade gånger. Vidare anser Stig Sørensen (1999, s. 140, 144) att istället för att skapa en rekonstruktion av en förhistorisk scen och fokusera på hur många män och kvinnor som finns med, kvantitativa bedömningar, ska det göras kvalitativa analyser av hur män och kvinnor är gestaltade. Den kvantitativa bedömningen skapar en situation där kvinnan kan vara tydligt närvarande i utställningen men ändå vara osynlig i själva berättelsen.

År 2005 gavs antologin *Det bekönade museet: Perspektiv i museologi och museiverksamhet* ut (Aronsson & Meurling (red.), 2005). Den innehåller ett antal olika artiklar med fokus på genus och museum. Bland annat Graziella Bellonis *Att arbeta könskritiskt på museet: exempel från verksamhet riktad till barn* (2005, s. 153-170)

Magnus Berg gav år 2012 ut boken *Här och där på Stadsmuseet: Grubblande guide till ett utställt Göteborg*. Enligt Berg (2012, s. 24) är syftet med boken att föra en diskussion kring skapandet av här, med hjälp av 6 stycken av Göteborgs stadsmuseums permanenta utställningar. Vidare menar Berg (2012, s. 18, 22) att museum skapar ett här för alla att identifiera sig med och i boken diskuteras en museal gestaltning av ett här, som ofta kallas för Göteborg. Berg (2012, s. 10-12) anser att ett här innebär ett försök att skapa en plats och är även det man andligen och kroppsligen befinner sig i. Boken behandlar hur det kan ha gått till att skapa ett här.

Resultatet som Berg (2012, s. 143) kommer fram till är att det ”här” som är dominerande på stadsmuseet är att gruppen välbeställda män är de som har störst utrymme. I fokus ligger också ordning, stadga, och framåtskridande. De knuffar undan orättvisor, oordning, misär och bakslag. Vidare trycker det fina och och klocka undan det fula och oförnuftiga. Två av de undersökta utställningarna i Berg (s. 66-78, 80-89) finns inte längre, ”Medeltiden: Porten mot väster” och ”1600-talet: Göteborg – den nya staden”. De stängdes båda två år 2016, dock ersattes 1600-talsutställningen med Göteborgs Födelse år 2017 (Databasen Carlotta c;d;e)

År 2012 gavs även artikeln *Is It Enough to Make the Main Characters Female? An Intersectional and Social Semiotic Reading of the Exhibition Prehistories 1 at the National Historical Museum in Stockholm, Sweden* av Annika Bünz ut. Denna (2012, s. 98, abstract) artikel handlar om den permanenta utställningen ”Prehistories 1” vid ”the National Historical Museum” i Stockholm. Resultatet i artikeln visar att kvinnor är mer inkluderade än tidigare i berättelserna i utställningen. Vidare frågar sig Bünz (2012, Abstract) om det är tillräckligt att skapa fler kvinnokarakterer, det konstateras att det inte är det. Bünz (2012, Abstract) anser att utställningens beskrivningar om utvecklandet av det förhistoriska samhället som blir mer komplext, fortsätter att representera männen som äldre, auktoritära och mäktiga. Samtidigt verkar kvinnornas roller vara underutvecklade och ses som mindre viktiga.

Socialemiotik och intersektionalitet används i artikeln, enligt Bünz, (2012 s. 98), för att diskutera representationerna i utställningen och de diskurser som skapas. Museiutställningar är till för att kommunicera kunskap. Vidare menar Bünz (2012, s. 99–100) att artikelns studie innebär en undersökning av hur etnicitet, ålder, kön/genus, och social position är skapade av den kunskap och de diskurser som kommuniceras av utställningen. Bünz (2012, s. 112–113) anser också att utställningen gestaltar en resa från avlägsen natur till familjär kultur. I utställningen börjar det med kvinnan representerad som sammansmält med naturen och avslutas med mannen sittandes på en tron som den familjära kulturen.

Annika Bünz gav år 2015 ut doktorsavhandlingen *Upplevelser av förhistorier: Analyser av svenska arkeologiska museiutställningar*. Avsikten med arbetet är, enligt Bünz (2015, s. 7) att ställa frågor om vilka röster de arkeologiska museiutställningarna i Sverige har i samtalsrummet under 2010-talet. Vidare menar Bünz (2015, s. 10) att hon vill rikta fokus mot det som hamnar i skymundan när bland annat genus och mångfald kommer in i bilden. Avhandlingen har tre olika syften, menar Bünz (2015, s. 10-11). Det första är att genomföra en systematisk analys av arkeologiska museiutställningars berättelser, så som de gestaltas i bild, ljud, föremål, ljus, text, rumslighet, och materialitet. Detta görs ur ett intersektionellt perspektiv. Avhandlingen ställer frågan om vilka betydelser som skapas i dessa utställningars berättelser. Det andra syftet handlar om att skapa en metod för analys som både kan vara ett redskap för att analysera färdiga utställningar, men som också går att användas av en utställningsskapare i arbetet. Metoden ska kunna användas i förbyggande syfte och som ett hjälpmedel. Det tredje syftet är att genom avhandlingen lyfta fram analysmetoden och göra den tydlig. Avhandlingens resultat ska kunna användas som hjälpmedel och som ett redskap i museiverksamheten.

Lourdes Prados Torreira skrev 2016 artikeln *Why Is It Necessary to Include the Gender Perspective in Archaeological Museums?*. Syftet med artikeln är enligt Prados Torreira (2016, abstract) att analysera hur ett antal spanska arkeologiska museum gestaltar kvinnor, vilka roller som kvinnor ges inom samhället och hur könsroller i dåtida samhällen är gestaltade. Prados Torreira (2016, s. 18) anser att dagens arkeologiska museum har ett ansvar gentemot samhället. Museerna har som mål att bli öppna platser där de olika sociala grupperna i samhället kan bli representerade. Dessa utrymmen måste reflektera mångfalden i dagens samhälle, de måste visa upp olika åldrars och könsgруппers

historia, och de måste kapaciteten att kunna berätta det kollektiva minnet av ett samhälle. I sådana utrymmen ska ingen känna sig utestängd, menar Prados Torreira (2016, s. 18), på grund av ålder, religion, sexuell läggning, kön, med mera.

Museum har en skyldighet i att undervisa om jämlikhet. I största delen av de museum som analyserades visades en ensidig syn på historien, där männen var i fokus, menar Prados Torreira (2016, s. 19). Museerna tog till sig traditionella och patriarkala principer genom att anta att den största delen av den materiella kulturen var skapad av män. Detta gör, enligt Prados Torreira (2016, s. 19) museibesökarna får uppfattningen att männen är överlägsna kvinnorna. Kvinnorna blir osynliga subjekt som inte får delta i skapandet av samhällen eller i minnena som museerna bevarar.

Prados Torreira (2016, s. 28) anser att ett genusperspektiv är nödvändigt i arkeologiska museum för att ta avstånd från de traditionella tankarna där männen kopplas till de viktigaste uppgifterna och kvinnorna till passiva attityder i historiska samhällen. Vidare menar Prados Torreira (2016, s. 28) att den androcentriska partiskheten i arkeologiska museum och framföra mer tydligt att även kvinnorna har spelat en huvudroll genom historien.

Det forskas även på lägre nivåer än doktorsavhandlingar om genus på museiutställningar. Ett exempel är B-uppsatsen *Ett Genusperspektiv på Utställningar: Med Göteborgs Stadsmuseum i Fokus* av John Södling (2018). Denna uppsats syfte är undersöka hur genus gestaltas på de arkeologiska utställningarna på Göteborgs stadsmuseum. Främst fokuserar uppsatsen på hur kvinnligt och manligt genus gestaltas i text och visuellt. Utställningarna som behandlas är en om stenåldern fram till järnåldern och den andra behandlar vikingatiden (Södling, 2018, s. 3, 6).

3. Teoretiskt perspektiv och metod

Nedan följer en kort presentation av en genomgång av det teoretiska perspektiv som valts och denna uppsatsens metod.

3.1 Teoretiskt perspektiv

I denna studie görs analyser av hur kvinnor och män gestaltas på Göteborgs stadsmuseum vilket gör det relevant att använda ett genusperspektiv. Nedan följer en genomgång av historien kring feminism och genus inom arkeologin och hur dessa utvecklades till ett genusperspektiv. Vidare görs ett försök att beskriva vad perspektivet innebär.

Arwill-Nordbladh (2001, s. 6-8) anser att män och manliga aktiviteter blir synliga medans kvinnorna i förhistorien osynliggörs. Förhistorien maskuliniseras och bekräftar det nutida samhällets uppfattningar om mannen som norm. Som exempel på hur detta går till diskuterar Arwill-Nordbladh (2001, s. 6-8) kort ett fotavtryck och ett par grottmålningar som hittats i Chauvet. Dessa fynd tolkas vara gjorda av en pojke och en man även om det inte fanns något fynd som skulle gett en möjlighet att könsbestämma. Arkeologin visar sig vara bekönad eller genuspräglad, fortsätter författaren (2001, s. 8-9) vilket motiverar att ett genusperspektiv anläggs på diskussioner kring arkeologi. Trots att kvinnor och genus ignoreras som direkta objekt att undersöka gör arkeologer ändå, enligt Wylie (1991, s. 33), påståenden om kvinnors status och genusstrukturer i dåtida samhällen.

Vidare menar Arwill-Nordbladh (2001, s. 10) att dåtidens förhållanden används som argument för att manliga och kvinnliga roller alltid har funnits och sätt ut på ett visst sätt. Det används för att argumentera mot förändring, vidare kan ett sådant argument bidra till statiska uppfattningar om manligt och kvinnligt. Det kan även användas för motsatt argumentation, fortsätter författaren

(2001, s. 10), då dåtida förhållanden gestaltas som outvecklade och likformiga. Det blir en motbild mot nutidens civiliserade samhälle, och är en förenkling som motverkar en kritisk syn på nutidens tillvaro och förminskar dåtidens människor till stereotyper.

Arkeologi handlar, enligt Arwill-Nordbladh (2001, s. 10), om att tolka och dra slutsatser om förgångna tiders liv genom materiella lämningar men det är också viktigt att förstå och värdera den vetenskaps- och kunskapssynen som forskningen präglas av. Forskarens eller samhällets genusideologi finns alltid med som en bakgrund i tolkningarna. Författaren (2001, s. 11) menar att ett genomfört genusperspektiv inom arkeologin skulle skapa konsekvenser för den arkeologiska kunskapen. Det kan ge en mer nyanserad uppfattning om människors villkor och liv i dåtiden och skapa en förståelse om kunskapens framväxt.

Arkeologin räknar sin början från mitten av 1800-talet, menar Arwill-Nordbladh (2001, s. 12), museer växte fram och efter ett halvsekel etablerades arkeologiska utbildningar på universiteten. För att kunna förstå arkeologins genusideologi måste den tidiga arkeologins genuspolitik undersökas, menar författaren (2001, s. 12-13). I dagens arkeologi råder många förutfattade meningar om ämnets framväxt, bland annat att det inte skulle ha funnits särskilt många kvinnor i yrkets början. Undersökningar av arkeologins tidiga historia har gjorts och många kvinnliga arkeologer har återupptäckts.

Under 1800-talet och det tidiga 1900-talet skapades långa förteckningar över arkeologiska föremål som ansågs representera män respektive kvinnor, och idag går det tydligt att se hur forskarna har sin utgångspunkt i den egna tidens uppfattning om män och kvinnor, anser Arwill-Nordbladh (2001, s. 17-18). Svärd tolkades som manliga artefakter och nålar som kvinnliga, och när dolkar hittades i kvinnogravar ansåg man att dessa krigiska kvinnorna var en minoritet. Vidare menar författaren (2001, s. 19) att när kvinnofrågan var aktuell i sin samtid så ställdes det även frågor om forntida kvinnor, alltså fick historiens förhållanden tjäna som argument i samtidsdebatten.

Under 1900-talet i Norden valde flera kvinnliga forskare att, enligt Arwill-Nordbladh (2001, s. 23) fokusera på sådant som av tradition ansågs vara kvinnliga intresseområden. Många av de kvinnliga arkeologerna verkar inte ha upplevt det som problematiskt att ta del av den traditionella vetenskapssynen, fortsätter författaren (2001, s. 23). Däremot har det upplevts vara svårt för dem att hävda sig vad gäller befordran och tjänster.

Under första hälften av 1900-talet fanns det kvinnor inom arkeologin men det fanns många fler män, och det gjordes tolkningar och presentationer av förhistoriska kvinnor, dock mycket få. Enligt Arwill-Nordbladh (2001, s. 24) tog artefakter, kulturgruppers namn, och spridningsbilder mer plats än själva människorna. Dessutom kunde de kvinnopresentationerna säga mer om den tiden då tolkningarna skapades än om förhistorien.

På slutet av 1960-talet återkommer tendensen att ställa frågor om kvinnorna i förhistorien samtidigt som kvinnofrågor aktualiseras i samtiden, menar Arwill-Nordbladh (2001, s. 24-25). Det blev viktigt att lyfta fram kvinnorna och kvinnliga verksamheter för att fylla igen luckorna i historieskrivningen, empirisk feminism skapades. Fokus låg på att presentera en mer jämställd och rättvisande förhistoria, dock resulterade empirisk feminism inte någon djupgående förändring av synen på manligt och kvinnligt även om viktig kunskap upptäcktes. Engelstad (2007, s. 217) anser att feministiskt intresse i arkeologi kom till under 1970-talet, men att det var först under 1980-talet som väsentliga bidrag till en feministisk arkeologi publicerades. Feminism inom arkeologi kännetecknades av, enligt Engelstad (2007, s. 217), av en vilja att inkludera kvinnor i försöken att förstå historien.

Vidare menar Arwill-Nordbladh (2001, s. 26) att det genom en reaktion på empirisk feminism uppstod under 1970-talet en forskningsinriktning som lade fokus på att kvinnliga erfarenheter skulle tas till vara i historieskrivningen. Forskarna utgick från en allmängiltig uppfattning om en grundläggande kvinnlighet, detta kallas för gynocentrisk feminism.

Inom processuell arkeologi eftersöktes generella lagar för mänsklig samhällsutveckling, detta kunde också användas till feministiska arkeologiska studier, enligt Arwill-Nordbladh (2001, s. 26-27) dock fanns risken att resonemangen blev statiska och dolde kulturella skillnader. I takt med att kunskapen blev större och empirin blev rikare och mer varierad riktades kritik mot delar av gynocentrisk feminism. När feminismen utvecklades blev det uppenbart att det behövdes en fokus på genus som en process och en relation för att kunna inkludera kvinnorna, menar Engelstad (2007, s. 217-218).

Faktorer som klass, ras, religiös och etnisk tillhörighet blev viktiga att lägga fokus på (Arwill-Nordbladh 2001, s.26-27; Engelstad 2007, s. 218). Skillnader mellan män och kvinnor är viktiga forskningsteman, men även skillnader mellan olika grupper av kvinnor är viktiga, fortsätter Arwill-Nordbladh (2001, s. 26-27). Betoning lades på relationen mellan kvinnor och kvinnor och mellan män och kvinnor. Det är här som genusperspektiv utvecklas.

Genusperspektivet började, enligt Arwill-Nordbladh (2001, s. 55-57; se även Back Danielsson 2012, s. 22) dyka upp inom arkeologin under 1980-talet i form av ett litet antal böcker och artiklar. Konferenser och temadagar bidrog att betydelsen av genus spreds och under 1990-talet hade genusperspektivet fått fäste och blivit erkänt inom arkeologin.

Arwill-Nordbladh (2001, s. 28) understryker att genus är ett begrepp som från början användes som en indelningskategori för femininum och maskulinum, men att det också kan betyda släkte, speciellt inom biologin. För 20 år sedan inom forskningen var begreppet genus introducerat för att markera olika dimensioner av begreppet kön, så som det kulturella, sociala, politiska, och ideologiska. Idag, menar Arwill-Nordbladh (2001, s. 28-29) att genus anses vara kulturella och sociala tolkningar av biologiska skillnader mellan män och kvinnor. Vidare anser författaren (2001, s. 29) att det är viktigt att som arkeolog vara beredd på andra genusordningar än den västerländska eftersom många olika kulturyttringar studeras.

Genus är ett multidimensionellt begrepp, anser Conkey & Gero (1991, s. 9-10). Uttrycket av genus ska inte förväntas vara oföränderligt eller konstant, det är varierande och tar inte alltid en materiell form. Genus är mycket mer än kvinnliga och manliga aktiviteter, anser Conkey & Gero (1991, s. 12), och involverar könsroller, genusideologier, genusrelationer, och alla de sätt som genus influeras av andra delar av det sociala livet. Det kan inte finnas någon genusarkeologi som bara begränsas till könstillhörigheter.

Det är ”[...]genom mänskliga handlingar som överenskommelser om genus kommer till uttryck.” (Arwill-Nordbladh 2001, s. 32). Genustillhörighet kan yttra sig på en hel del olika sätt, speciellt materiella ting är ett gott exempel på grund av sin förmåga att bära på betydelser och vara tolkningsbara, menar Arwill-Nordbladh (2001, s. 33). Genus har också en relationell karaktär, företeelserna manligt respektive kvinnligt är alltid relaterade till varandra. Genom att identifiera skillnader mellan två kategorier skapas en självbild, och motparten formas till ”det andra”. Vidare menar Arwill-Nordbladh (2001, s. 33) att dessa motsatser ordnas i en hierarki med ojämlika värderingar, detta synsätt är särskilt vanligt i västvärlden när det gäller manligt och kvinnligt.

Inom arkeologin ligger genusperspektivet nära det feministiska perspektivet och det postprocessuella perspektivet, påpekar Arwill-Nordbladh (2001, s. 37). Den feministiska forskningen fokuserar på kvinnor och är nära knuten till teorier om makt och politik. När forskar å andra sidan som använder ett genusperspektiv behöver de inte nödvändigtvis ha några politiska kopplingar. Det finns också feministiska forskare som anser att genusperspektivet gör att det feministiska perspektivet lätt kan försvinna i och med att genusperspektivet fokuserar på den relationella aspekten, och kan riktas mot många andra grupper än bara kvinnor. Arwill-Nordbladh (2001, s. 38) menar att det finns många forskare som anser att genusperspektivet och det feministiska perspektivet berikar varandra. Genusforskningen kan till exempel använda feministiska teorier om kunskapsproduktion, och hur forskare ska förhålla sig till arkeologiskt material. Genusstudier och relationella studier kan berika feminism genom att bidra till den feministiska empirin. Den postprocessuella arkeologin fokuserar mycket på kontext och betydelsen i det materiella vilket gör att den ligger nära genusperspektivet anser Arwill-Nordbladh (2001, s. 40). Bland annat finns det samklang i postprocessuella arkeologins fokus på kontext och genusperspektivets fokus på att genus är en konstruktion genom historien.

Genusforskningen innehåller ett mycket brett spektrum av undersökningar, frågor, och svar, menar Arwill-Nordbladh (2001, s. 47), och detta spektrum blir bara större och större när forskningen går vidare. Det finns ett antal teman inom genusarkeologin, bland annat fokuserar ett stort antal forskare på att finna spår av kvinnor i verksamheter som traditionellt sätt bara kopplats till män, så som jordbruket. Även barn, barndom, och barnafödande i förhistorien har kommit i fokus. Ett annat tema handlar om maktpositioner, dessa studier lägger fokus på kvinnligt inflytande i några högstatussamhällen. Det finns också, enligt Arwill-Nordbladh (2001, s. 48), ett antal forskare där arkeologins sociologi diskuteras med ett genusperspektiv, där sökes det bland annat efter kvinnor inom det arkeologiska yrket under tidiga skeenden. Det finns försök inom genusforskningen att stoppa de traditionella sätten att tematisera inom arkeologin.

Enligt Engelstad (2007, s. 218) är genus ett centralt begrepp inom feminism och en stor del av arbetena hamnar bland genusarkeologin. Mycket av kritiken kring traditionell arkeologi baseras på feministisk kritik. Vidare menar Engelstad (2007, s. 218) att genusarkeologin kritiserar dåtida och nutida modeller av hur historien gestaltas, könsroller, ideologier, och relationer. Genusarkeologer skapar nya studier av arkeologiskt material genom sina nya frågor som ställs till fynden. Dessa frågor lade ofta fokus på kvinnornas roller i historien.

Målet i genusanalyser är att studera hur kognitiva och biologiska skillnader tolkas kulturellt och hur dessa skillnader ser ut i olika samhällen. Genusanalys är viktigt för att förstå sociala relationer inom vilken kultur som helst, anser Torreira, Lourdes (2016, s. 18-19). Intresset för genus utvecklades ur feminism, menar Engelstad (2007, s. 218), och är ofta influerat av feminism. Dock finns det vissa genusarkeologer som tar avstånd från feminism. De var försiktiga med allt som kunde föreställa eller ha att göra med feministisk politik.

Arwill-Nordbladh (2001, s. 48-49) anser att genusediskussioner kan ha behov av att andra utgångspunkter än kronologiska eller regionala indelningar, så som att studera förändring genom ett livscykelperspektiv. Det går också att använda tydliga handlingar, dramatiska eller demonstrativa, exempelvis kan lämningar från fester där mat och dryck ingår ge en möjlighet att fokusera på sådana handlingar. Lämningarna ger spår av ett varierat och rikt rituellt liv, där många möjligheter ges för undersöka uppfattningar om genus, fortsätter författaren (2001 s. 50). Ännu ett tema inom genusperspektivet lägger fokus på rumslighet, alltså landskapet, om platserna var särskiljande eller om de var tillgängliga för alla. Det har också blivit vanligare att ställa frågor kring kropp och kroppslighet inom genusperspektivet, menar Arwill-Nordbladh (2001, s. 51). Materiella

gestaltningar i form av smycken, frisyrer, kläder, gester, och hållning räknas med. Även individualitet och subjektivitet hamnar i fokus.

En överblick på den senaste publicerade litteraturen inom genusarkeologi (vid 2007, min anmärkning) visar att relationen mellan genusarkeologi och feminism mer och mer hamnar i bakgrunden, menar Engelstad (2007, s. 219). Den feministiska kritiken har bytts ut till en fokus på genus som en intressant analytisk kategori. Men det handlar fortfarande om att ge plats åt kvinnorna och barnen i arkeologernas tolkningar av historien. Engelstad (2007, s. 227) anser också att en överblick på arkeologiska publikationer visar att angloamerikanska författare är de som dominerar scenen och det är sällan som genusarkeologi refereras till utanför genusgenren.

Samtidigt som feministisk arkeologi och genusarkeologi etablerades i Sverige och Norge har det inte skett i lika stor omfattning i Finland, Island, och Danmark. Detta på grund av att mer konservativa, kulturella och historiska traditioner är mer vanliga i dessa länder, anser Engelstad (2007, s. 222).

Vidare menar Engelstad (2007, s. 227) att ta avstånd från feminism inom genusarkeologin och att se genus som endast ett analytiskt koncept kanske ger effekten av en till synes opolitisk arkeologi och därmed acceptabel inom den konventionella arkeologin. Dock har det samtidigt skapat en genusarkeologi som är neutraliserad och därmed irrelevant för samma konventionella arkeologi. Enligt Conkey & Gero (1991, s. 6) ska arkeologerna inte vänta på att en färdigutvecklad genusteori ska komma till, eller att den som nu finns ska vara statisk och oföränderlig källa. Forskningen och teorierna förändras och utvecklas ständigt. Back Danielsson & Thedéen (2012, s. 9) anser att genusperspektivet har tappat en del av sin kreativitet och innovation. En möjlig förklaring är att begreppet genus ofta sammanflätas med begreppet kön, det finns få arkeologiska studier där det diskuteras mer än två genus.

Enligt Back Danielsson (2012, s. 20) har det totala antalet artiklar inom arkeologisk forskning ökat under de senaste 30 åren. Dock finns det ganska få genusartiklar i jämförelse till det totala antalet publicerade artiklar. Genusforskning är ett teoretiskt perspektiv som välkomnar mångfald, men i jämförelse med den traditionella arkeologin är genusarkeologin inte så välkommen när det gäller publiceringsländer och val av språk, anser Back Danielsson (2012, s. 31)

Det är nästan 30 år sedan som genusstudier etablerades inom arkeologin (Back Danielsson & Thedéen 2012, s. 9; Back Danielsson 2012, s. 19). Exempel på några nyare studier inom arkeologin och genusperspektivet är bland annat Back Danielssons & Thedéens *Gender Questions* (2012), Back Danielssons *Much Ado about Nothing? Gender Research in Journals during the last 30 years within Archaeology* (2012), och Bünzs artikel *Is It Enough to Make the Main Characters Female? An Intersectional and Social Semiotic Reading of the Exhibition Prehistories 1 at the National Historical Museum in Stockholm, Sweden* (2012). Lourdes Prados Torreiras *Why Is It Necessary to Include the Gender Perspective in Archaeological Museums* (2016) är ännu ett exempel på en relativt ny studie med genus i fokus. Genusperspektivet har också använts i avhandlingar som exempelvis Yvonne Karlssons *På jakt efter kvinnors arbete: En modell för analys av genus och arbetsdelning på forntida boplatser: Exempel från Timmeråshyddan, Skrivarehelleren och Hus 13 på Fosieboplatsen*. (2017).

3.2 Metod

Denna studie använder komparativ analys som metod, baserad på deltagande observationer och vetenskaplig litteratur till hjälp i analysen. Utöver detta kommer också genusperspektiv att användas i diskussionen. I de deltagande observationerna ingår att anteckningar förs och fotografier tas. Det ska dock påpekas att fotografering med blixtr är förbjudet på stadsmuseet, vilket gör att vissa bilder i uppsatsen kan vara mörka. Observationer av utställningens bilder, fotografier, texter, arkeologiskt material, rekvisita, ljud, filmer görs med fokus på kvinnors och mäns gestaltning. En jämförelse och analys i förhållande till genusperspektivet utförs sedan. En komparativ analys, eller som det också kallas jämförande analys, är en vetenskaplig metod som används för att analysera skillnader genom jämförelser (Wikipedia, Nationalencyklopedin).

3.3 Möjliga begränsningar i valet av metod

En begränsning med att bara använda komparativ analys och deltagande observationer är att intervjuer och enkäter inte används i uppsatsen och på en intervju eller enkät kan frågor om själva utställningens uppbyggnad och tankarna bakom det hela ställas, vilket inte är nödvändigt för att besvara frågeställningen för denna uppsats. Dessa två metoder är inte relevanta för att besvara frågeställningen om gestaltning av män och kvinnor på museiutställningar. Dessutom ligger fokuset främst på hur utställningen ser ut och den synliga delen, och det material, ljud och bilder som finns i själva utställningen. Därmed blir allt som händer bakom scenerna av utställningarna inte relevanta. Ett annat argument är att på grund av att utställningen 1800-talet: Folk i rörelse och utställningen 1700-talets Göteborg uppfördes 2005 respektive 2010 (Databasen Carlotta a;b) finns det en risk att en del av de som jobbat med själva utställningarna inte jobbar kvar längre. En annan begränsning av att använda deltagande observationer är att subjektivitet och åsikter av uppsatsens författare kan eventuellt påverka resultat och analysen även om objektivitet eftersträvas.

4. Analys

I detta kapitel kommer utställningarna Göteborgs Födelse (Göteborgs stadsmuseum (a)), 1700-talets Göteborg (Göteborgs stadsmuseum (b)), och 1800-talet: Folk i rörelse (Göteborgs stadsmuseum (c)) att beskrivas, analyseras och jämföras utifrån observationer på plats. Utställningen Göteborgs födelse analyseras först, följs av 1700-talets Göteborg, och avslutas med en analys av 1800-talet: Folk i rörelse. Detta på grund av att en möjlig väg genom Göteborgs stadsmuseums utställningar är att gå kronologiskt från utställning till utställning utan att behöva vända tillbaka och gå genom en utställning som redan besökts. Först kommer en deskriptiv genomgång av utställningen, för att efter det göra en djupdykning i hur männen och sedan kvinnorna gestaltas. Utöver det ges ett antal exempel på könsneutrala delar av utställningen innan en kort jämförelse av männen och kvinnornas gestaltning genomförs. Kapitlet avslutas med att jämföra alla tre utställningar med varandra.

4.1 Göteborgs födelse

För att ta sig till utställningen går besökaren från receptionen åt höger uppför ett antal stentrappor. En smal dörröppning leder in till utställningen Göteborgs födelse, intill står en skylt med allmän information om möjligheterna för den som vill ha texterna upplästa eller teckentolkade och annat. Bland annat informerar en liten karta var besökaren är och att utställningen är indelad i 3 delar med olika rum, ”Nya lödöse 1473-1621”, ”Göteborgs födelse 1621”, och ”Göteborg 1698”. På golvet går en svart linje genom hela utställningen, med olika rutor vid montrar och texter.

Figur 1: Interiörbild från ingången till "Göteborgs födelse"
Fotograf: Pernilla Swanson 18/12 2018

Första delen av utställningen handlar om nya Lödöse, det finns 7 rum, varav 2 kan tolkas mer som avskilda delar av ett annat rum och totalt finns det 14 montrar. På en av väggarna finns det en karta över dagens Göteborg, med Älvsborgs fästning, nya Lödöse och 1600-talets Göteborg markerat. Till höger om ingången finns det lite bänkar att sitta på i en hörna, och på en av väggarna spelas en film om Göteborgs utveckling och födelse i tecknat format. Bredvid på väggen finns en tidslinje med några viktiga händelser från 1100-talet (gamla Lödöse) till 1658 (Bohuslän blir svenskt). Denna del är markerad med blåa väggar. Sedan till vänster om ingången finns en liten avskild del eller rum med röda väggar. I detta rum läggs fokus på ett silverhjärta som hittats i en grav med ett kvinnligt skelett i nya Lödöse. 6 st texter berättar om olika fynd tillsammans med hjärtat och besökaren uppmanas fundera på vad hjärtat kan ha inneburit och vem kvinnan var. Det finns även lappar där besökaren kan skriva upp gissningar och en hylla att sätta lapparna på.

Figur 2: Mysteriet med silverhjärtat, "Göteborgs födelse"
Fotograf: Pernilla Swanson 18/12 2018

Nästa rum ger känslan av en trästuga med målat trä på väggarna och en skärm med en eldstad i ena hörnet. Det finns en monter med en träkista full med olika föremål så som skedar, en kniv, en skål, grytor med mera. Ljud av barnskrik, hundskall, och smällar skapar en känsla av oroligheter och krig. Temat som rummet ger är fruktan för krig, och en text informerar om att människorna hade få ägodelar och lätt kunde stoppa dem i säckar och fly om kriget var framme. Utanför rummet står

rekvisita som ska föreställa staplade trälådor. Det finns även en liten hörna med en gammal karta över Västsverige tillsammans med en text om gamla Älvsborg på vänster sida. På höger sida möts besökaren av en monter full med olika vapen från 1500-talet, tillsammans med en text som förklarar att krig utfördes på nära håll med vapen som högg, stack och krossade.

Figur 3: Marknadsgatan, på utställningen "Göteborgs födelse"
Fotograf: Pernilla Swanson 18/12 2018

Marknadsgatan är temat i rummet som kommer efter, med 5 olika montrar med olika föremål kopplade till handel, så som spår av kläder, föremål att sy med, skor, keramik med mera. 5 texter informerar om marknaden, att brygga öl, att lyxföremål och kryddor från utomlands såldes, att nästan inga kläder finns kvar från Lödöse och att mat såldes på marknaden. En liten korridor leder till nästa rum, vars tema är liv och död. Det första som möter en besökares blick är fyra bilder på skelett och en gravsten. I rummet finns det två montrar som innehåller föremål som hittats i en grav, föremål som används när sjuka ska botas (Brännjärn och skalpell), en träkista att begravas i, och ett bibliskt träsnitt. I rummet hörs kyrkmusik. Det finns också 5 texter om att folk dör unga, att Lödöse är en hård stad, om livet efter döden, om sjukdomar, med mera. Innan nästa del av utställningen börjar leds besökarens blick till en liten hörna med två montrar som innehåller religiösa träsnitt och 2 texter om jungfru Maria, och om helgon och änglar. På en av de röda väggarna sitter mängder med tjocka elektriska ljusstakar som tillsammans med kyrkmusik skapar en känsla av religiositet.

Figur 4: Helgon och religion, "Göteborgs födelse"
Fotograf: Pernilla Swanson 18/12 2018

Andra delen av utställningen handlar om Göteborgs födelse 1621 och består av 3 rum. I första rummet möts besökaren av ett stort bord med kartor på olika utländska städer och idealstäder. Även på väggarna är det bilder på idealstäder. Det finns fyra stora texter utöver bildtexterna som kort

beskriver kartorna. Dessa fyra texter berättar att det drömdes om en ny stad, en idealstad och den skulle ligga på rätt plats för att vara skyddad, och att staden fick ett privilegiebrev om invånarnas skyldigheter och rättigheter. Temat i detta rum är skapandet av en stad.

Nästa rum är ett stort och öppet rum som är fullt av rekvisita som ska föreställa träkistor och trälådor. Dessa går att sitta på och då och då visas en film om hur 1600-talets Göteborg kan ha sett ut. När filmen inte visas hörs det folk som sjunger, pratar, och ljud av spadar i marken. Det hörs även barn som leker. Precis innan filmen börjar hörs en röst som ropar "Vattnet kommer!" och rummet fylls av blått ljus och ljudet av forsande vatten. Det finns 5 montrar i rummet som innehåller en sparbössa, mynt, en kassakista, arbetsmaterial och verktyg, och en pipkrage. I rummet finns det också 4 texter som beskriver att folk från Lödöse och utländska människor flyttade till staden, att staden byggs på en strandäng, och en text om hur magistraten ska styra staden och även vara dess domstol. Vid ena väggen intill montern med en pipkrage sitter det tre tavlor på utländska kvinnor som enligt texten bredvid flyttat till Göteborg. Det finns även en rekonstruktion av en pipkrage som besökaren kan prova.

Det tredje rummet är en liten korridor där temat är myter om Göteborg. Det finns två inglasade tavlor på kung Gustaf II Adolf respektive Burggreven Jakob van Dyck från Nederländerna. De 4 texterna i rummet tar upp att det finns myter om staden, så som att den skulle vara byggd på ett träsk, att Gustaf II Adolf pekade ut var staden skulle ligga, och att Göteborg var en nederländsk stad. Texterna dessa myter inte riktigt stämmer. På väggen tvärs över från tavlorna hänger fem speglar dekorerade med typiska Göteborgshumor om Glenn, regn, en ordvits med mera.

Sedan kommer en slags övergång till den sista delen av utställningen som kallas för "Göteborg 1698" och i rummet finns en monter med ett modellskepp bredvid en världskarta och en text om delar av världen utanför Göteborg. Det finns också en text om skeppet som även berättar att det är farligt att resa på havet under 1600-talet. Besökaren uppmanas av en annan text att titta i kikhålen på ena väggen där bilder på bevarade 1600-talsbyggnader i dagens Göteborg visas. Vidare uppmanas besökaren genom frågan "vem hade du varit?" att snurra på ett hjul med olika yrken och samhällspositioner och om du ska gå in i "bakgården" eller "finrummet" som de två nästkommande rummen kallas.

*Figur 5: Finrummet, i utställningen "Göteborgs födelse"
Fotograf: Pernilla Swanson 27/09 2018*

Den sista delen av utställningen består av tre rum och om besökaren väljer att gå in i ingången till höger hamnar man i "finrummet". Detta rum är prägligt dekorerat med en stor röd gardin och

dekorationer över montrarna. Det finns åtta montrar med texter till varje monter om vad det är för föremål i dem. Det finns också 8 texter, där det berättas om att 1600-talet var barockens tid, rikedom visades upp i hemmen, att olika mönster var viktigt att ha på sina föremål, att det var pärlornas tid, maten var teater, att vägen till toppen går via krig, och att människorna förvarade sina ägodelar i kistor skrin.

I den första montern besökaren ser finns vapen, ett porträtt av en man, och rekvisita som ska föreställa en herrperuk och herrskor från 1600-talet. En monter innehåller en 1600-talsväggmålning. I rummet finns det också en stor monter full med föremål så som bord, porslin, bestick, och kannor, som skapar känslan av en matsal. Utöver det finns det i den stora montern två kvinnoklänningar. Bredvid den stora monter finns en annan monter med pärlor, ett smyckeskrin och ett porträtt av en kvinna. Tvärsöver i rummet finns en monter längsmed väggen som har en 1600-talssäng. De andra montrarna har en silkeskofta, olika skrin, och olika föremål med mönster från 1600-talet. I slutet av rummet hänger en spegel och en hatt som besökare kan prova.

*Figur 6: Bakgården, på utställningen "Göteborgs Födelse"
Fotograf: Pernilla Swanson 27/09 2018*

I rummet bredvid, som besökaren kommer till om de istället väljer att ta ingången till vänster i rummet före finrummet, kommer man till bakgården. Det första besökaren möter i rummet är en stor smutsig järndörr, veranda i trä med ett par handbojor hängandes från en kal trädstam. Bredvid dörren är det skrivet i droppande röd färg "Skam". I rummet finns det fem montrar och 7 texter. En text vid ingången av rummet informerar besökaren att romer och judar inte var välkomna till Göteborg. Andra texter handlar om lagens verktyg, olika straff, lagar kring sex. Men också om att arbeta och hantverkarna, om att vara barn på 1600-talet, och att familjen tar hand om de gamla och sjuka. Montrarna innehåller verktyg som användes när folk skulle straffas eller gripas, barns leksaker, föremål som vanliga hantverkare och arbetare ägde, fattigbössa och käpp, med mera.

I sista rummet innan utgången är temat skolan, kunskap, och kyrkan. I rummet finns det fem montrar, varav två innehåller varsin biblisk träsnittsfigur. En annan monter visar upp ett bokbräde att lägga biblar på, en annan monter innehåller ett antal kyrkoböcker. Längst in i ett hörn av rummet står en monter med solur, himmelsglob och klockor. Det finns också ett antal bänkar där besökaren kan slå sig ner och lyssna på vad utställningen kallar för 1600-talsskvaller genom olika hörlurar. I rummet spelas också psalmen "den blomstertid nu kommer". Texterna i rummet handlar om att alla ses i kyrkan, om bokbräden, om psalmböcker, om att få barn gick i skolan, och om Margareta Hvitfeldt som gav en gåva för att fler skulle kunna studera. Vid utgången återkommer kartan över Göteborg som även fanns vid den del av utställningen som behandlade nya Lödöse. Utgången, som också kan fungera som en ingång är stor och har en monter med en guldfärgad enhörning.

(Ovanstående stycken bygger på författarens besök på utställningen 27/9, 4/12 & 18/12 2018)

4.1.1 Män

I utställningen finns det ett antal texter där männen är i fokus, men också ett antal där de bara nämns kort som en del i ett annat fokus. Utöver det finns det några montrar med föremål och tavlor tillsammans med några av texterna som ytterligare lägger fokus på männen. I den första delen av utställningen stöter besökaren på en text som förklarar att den som har makten över slottet Älvsborg har också makten över Göta älv. Vidare menar texten att när norrmän, danskar, och svenskar slåss om makten råkar staden Nya Lödöse illa ut. Soldaterna plundrar och mördar folket i staden. Mottexten sitter ännu en text om olika vapen som användes, tillsammans med en monter full av olika vapen och en rustning.

I ett annat rum av den första delen av utställningen beskriver ett antal texter och montrar marknadsgatan och handeln i staden. Bland annat nämns olika yrken så som köpmän. Ett av föremålen i montrarna är en ring med inskriptionen BA, vilket tolkas ha tillhört stormannen Birger Andersson från Angered. I nästa rum behandlas temat döden och vid en monter med en färla och ris finns en text som förklarar att dessa föremål hittades tillsammans med två skelett som tolkas vara två skolpojkar, det finns även en bild på graven. Vidare finns det en text som menar att nya Lödöse var en våldsamt stad och att det har hittas flera massgravar med män som bland annat blivit halshuggna. Det finns också en monter med en bit av ett altarskåp från en kyrka som föreställer jungfru Maria omgiven av 11 lärjungar, det berättas i förklaringstexten bredvid att Johannes håller hennes högra hand och att Petrus knäböjer med en uppslagen bok. Detta föremål är ett exempel där både män och kvinnor finns med samtidigt. I rummet intill är temat helgon och religion, där finns det bland annat en monter med en träsnittsfigur som föreställer ärkeängeln Mikael.

I nästa del av utställningen, som handlar om Göteborgs födelse, kommer besökaren först till ett rum fullt med ritningar och bilder över olika idealstäder och texter om hur det drömdes om en ny stad. En del av de olika ritningarna är gjorda av olika manliga arkitekter så som Pietro Cataneo och Giorgio Vasari. Vidare berättar en text och en bild om hur kungen skrev ett privilegiebrev till det nya Göteborg.

I rummet bredvid finns det en film där olika platser i staden på 1600-talet visas, utöver det hörs det röster av både män, kvinnor, och barn, som sjunger, pratar och arbetar. I rummet finns det också två texter som berättar att utländska köpmän flyttade in till Göteborg, fast det flyttade in flest människor från nya Lödöse. Det finns även ett antal montrar i rummet, bland annat en full med olika arbetsverktyg, varav en hopfällbar tumstock som det står Peter Herbetsson år 1625 på. Två andra montrar har en kassakista i respektive en sparbössa och olika sorters mynt i. Bredvid hänger en text om att staden ska styras av magistraten, som består av 12 män från Sverige, Tyskland, Skottland och Nederländerna. I ännu en monter finns det en kopia av ett brev från Johan Salvius som ledde byggandet av staden.

Temat i rummet som kommer efter är om olika myter som skapats kring Göteborg. Bland annat att kung Gustaf II Adolf ska ha pekat ut var Göteborgs skulle ligga, detta är enligt texten tveksamt och de jämför med en myt om två bröder som grundade staden Rom på ett liknande sätt. En annan text handlar om myten att Göteborg är en nederländsk stad, vilket texten menar inte riktigt stämmer helt, eftersom utländska köpmän lockades till staden från många olika länder, och det var fler människor från nya Lödöse som flyttade in än utländska köpmän. I rummet finns det inga montrar med föremål förutom två tavlor på kung Gustaf II Adolf respektive Burggreve Jakob van Dryck.

I nästa rum, som är en övergång till den sista delen av utställningen finns det ett interaktivt hjul och en text som uppmanar besökaren att snurra på hjulet. På detta hjul står det olika yrkesroller både för män och för kvinnor. Vidare finns det en liten vägg med titthål där det går att se bilder på olika 1600-talsbyggnader som finns i staden än idag. Små korta texter vid varje titthål ger lite kuriosa, så som att guvenören Rutger von Ascheberg lät bygga ett Gravkor i tyska kyrkan åt sig och sin familj, och att byggnaden Residenset lät byggas av Lennart Torstensson.

I sista delen av utställningen kommer besökaren till två rum bredvid varandra med varsin ingång. I finrummet bemötes besökaren av en monter med pistoler, gevär och värjor, tillsammans med ett porträtt av Rutger von Ascheberg, en herrperuk, och ett par herrskor. Bredvid montern sitter en text som handlar om att vägen till toppen går via krig och männen i armén är de som har makten, vidare berättar texten kort om Rutger von Aschebergs väg från soldat till greve och guvernör. Längre in i rummet finns det en text bredvid en monter med en 1600-talssäng finns det en text om att köpmän och tjänstemän visade upp sin rikedom genom hur de möblerar sina hem.

I rummet bredvid, som kallas bakgården finns det en text en bit in som handlar om skrän och hantverkare, texten berättar också att det finns regler som menar att bara män kan bli slaktare, men att när Björn Slaktare dör tar hans fru över. I en monter bredvid finns det ett antal föremål, så som ett sigill, mangelbräda, och ett strykjärn. Utställningen spekulerar att strykjärnet var en gåva från Peter Arvidsson Böök till hans fru Maria Ternandt. Det finns även en annan text i rummet som handlar om att vara barn på 1600-talet, där är barnen i fokus, men det nämns att en Anders Gustavsson anställer en piga, vid namn Britta Matsdotter, att ta hand om sina barn.

I texten bredvid handlar det om gamla och sjuka och att det är familjen som tar hand om dem, som exempel nämner de att en man vid namn Sven Horn som skulle ta hand om en gamling, Gunhild, och i gengäld få bo i hennes hus, men misskötte denne och därför åkte ut ur huset. I ett litet hörn finns det en text som handlar om att det finns lagar om sex och att dessa skrivs av män. Ett exempel ges där pappan till ett utomäktenskapligt barn bara får betala böter och mister sin plats som rådman, medan kvinnan, vid namn Anna Jönssdotter, får ett mycket värre straff.

I sista rummet ligger fokus på kunskap, kyrkan, och skolan. En text berättar att bara pojkar fick gå i skolan. I en av montrarna finns det en religiös bok som är tryckt i Amund Nilsson Grefwes boktryckeri, bredvid finns det också en text som nämner att denne man var den första boktryckaren på detta tryckeri. Det finns även två montrar i rummet som innehåller varsin träsnittsfigur som föreställer den bibliska figuren Johannes Döparen respektive den bibliska figuren Moses. (Ovanstående stycken bygger på författarens besök på utställningen 27/9, 4/12 & 18/12 2018)

4.1.2 Kvinnor

I utställningen finns det en hel del texter där kvinnorna hamnar i fokus, men också några få där de kort nämns som en del i en annan berättelse. Utöver detta finns det också ett antal montrar där kvinnor hamnar i fokus i form av olika föremål som kan kopplas till de olika texterna bredvid. I början av utställningen finns det till vänster om ingången ett rödmålat rum där det finns en monter i mitten. I montern ligger det ett litet silverhjärta som enligt texterna runt omkring har hittats på ett kvinnligt skelett. Texterna uppmanar besökaren att fundera själv vem kvinnan var och varför hon bar på hjärtat, och sedan skriva ner det på en lapp.

Texterna runt om kring silverhjärtat menar att kvinnan kom från en betydelsefull familj på grund av vapenskölden som finns på smycket och att det i hjärtat fanns växtdelar som skulle kunna varit för att skydda bäraren. Texterna diskuterar också att hjärtat kanske var en kärleksgåva. I rummet av utställningen som handlar om marknadsgatan och handel nämns det bara kort olika yrken, både

manliga och kvinnliga, så som tvätterskor och pigor. I de olika montrarna finns det en mängd olika föremål och ett av dem är ett beslag i tunn mässingsplåt med en kvinnofigur på.

I nästa rum handlar det om döden och i en av montrarna finns det en bit av ett altarskåp från en kyrka, den föreställer en scen där jungfru Maria ligger på sin dödsbädd omgiven av 11 lärjungar. I samma rum finns det också ett antal fotografier och en av dem föreställer Agneta Gibsons gravhäll, hon dog 1579. I rummet intill är temat religion och helgon, och där finns det en kort text som beskriver att en kvinna ligger på knä framför en skulptur av jungfru Maria och ber en bön för varje pärla på det band hon håller i. I montrarna i rummet finns det två träskulpturer som föreställer två kvinnor, bland annat den helige Birgitta.

I andra delen av utställningen finns det ett rum där en film spelas och olika platser i staden visas och det hörs många olika röster som pratar och sjunger, både kvinnor och män. På ena väggen i rummet hänger det tre tavlor på ett antal kvinnor och en text bredvid förklarar att tavlorna föreställer kvinnor som flyttade till Göteborg från utlandet. Ena tavlan föreställer Maria Fistulator, dotter till en barberare och fältskär och är troligen från Tyskland. Den andra tavlan föreställer systrarna Sara och Cornelia Herwegh som var barnbarn till den förste vågmästaren i Göteborg, hitflyttade från Tyskland. Den tredje tavlan föreställer kanske tre generationer av kvinnor från Nederländerna.

*Figur 7: Mat är teater, monter i Finrummet, "Göteborgs födelse"
Fotograf Pernilla Swanson 27/09 2018*

I sista rummet innan den sista delen av utställningen som fungerar som en övergång finns det ett hjul som går att snurra på och där står det olika yrken och samhällsroller för både män och kvinnor. Hjulet uppmanar besökaren att antingen ta ingången till finrummet eller bakgården beroende på om besökaren fick en rik eller fattig samhällsroll på hjulet. I finrummet finns det en stor monter som är fullproppad med olika föremål, så som kannor, porslinsfat, ett bord med duk, en stol, ljusstakar, pipor med mera. Dessutom finns det rekvisita, en svart klänning och en vit klänning, vid montern finns det en text som handlar om att mat är teater för de rika och att ens rikedom visas upp genom maten som är konstnärligt upplagd.

Längre in i rummet finns det en monter som bland annat innehåller ett porträtt av en ung kvinna som kanske är av släkten Ekeblad, smyckeskrin, broderi, en väska, ett miniatyrporträtt av kvinnan Ebbe Brahe, och pärlhalsbandsrekvisita. Vid montern sitter en text som berättar att det sena 1600-talet är pärlornas, accessoarernas, och spetsarnas tid och att de rika människornas ägodelar och möbler var täckta av mönster och bilder. Texten menar att kvinnan i porträttet i montern berättar om det sena 1600-talets mode gällande kläder och frisyrr.

I rummet bredvid som kallas bakgården möts besökaren av en text som förklarar att inte alla var välkomna att bo i Göteborg, bland dessa folk var romer inte ens tillåtna att besöka staden. Vidare

förklarar texten att 1680 ställdes änkan Clara inför rätta eftersom hon låtit en sådan person bo hos sig, dock slipper hon böter eftersom hon är mycket fattig. Längre in i rummet finns det en text som handlar om hantverkare och skrän, ett exempel ges också där regler, om att kvinnor inte fick arbete som slaktare, inte sker i verkligheten då Marit Svendsdotter tar över som slaktare efter att hennes man Björn Slaktare har dött.

I montern bredvid finns det ett antal olika föremål och ett av dem är ett strykjärn som det står "Maria 1692 Ternandt" på och kanske är en bröllopsgåva. Det finns också en text som handlar om att vara barn på 1600-talet, där nämns det att en kvinna vid namn Britta Matsdotter blev anställd för att ta hand om Anders Gustavssons barn och blev kvar som piga i sju år. Hon anklagar senare sin arbetsgivare för att knappt ha gett henne en lön under de åren.

En annan text handlar om att när människor blev sjuk och gamla så skulle familjen ta hand om en, ett exempel de ger är att när Gunhild blev gammal och sjuk men inte hand några barn fick en man vid namn Sven Horn bo i Gunhilds hus mot att han tog hand om henne. Dock visade det sig att hon missköttes och han åkte ut och staden fick hitta någon annan som kunde ta hand om Gunhild och hennes hus.

I en liten hörna i rummet finns det en liten monter med en skulptur av ett barn i en livmoder, och ovanför den sitter det en text som handlar om att det finns en hel del lagar om sex och straffet hårdare för kvinnorna. Ett exempel som ges är att Anna Jönssdotter döms till döden för mord av sitt barn även om hon insisterar på att det var dödfött och samtidigt får pappan till barnet bara böter. I sista rummet av utställningen går det att sitta ner på olika bänkar och lyssna i hörlurar på vad utställningen kallar för 1600-talsskvaller, olika kvinnoröster pratar om vardagshändelser i staden.

Det finns också en text i rummet som handlar om Margareta Hvitfeldt, tillsammans med en bild på henne. I texten förklaras det hur hon gav bort sin rikedom till svenska staten för att barn i Bohuslän skulle kunna gå på på Göteborgs gymnasium, och 1697 kan 60 elever studera tack vare hennes gåva. Hon har även fått ge namn åt Hvitfeldtska gymnasiet.

(Ovanstående stycken bygger på författarens besök på utställningen 27/9, 4/12 & 18/12 2018)

4.1.3 Könsneutralt

I utställningen finns det en hel del texter som är könsneutrala och de lägger varken fokus på män eller på kvinnor. Det finns även en del montrar i utställningen som inte har en specifik inriktning till de olika könen. Fokus ligger här snarare på föremålen och olika områden i samhället av 1600-talet. Exempel på detta är bland annat rummet i första delen av utställningen som handlar om att folk i nya Lödöse ständigt lever i fruktan för krig. I texten nämns inget specifikt kön och i montern med föremål finns inga föremål som beskrivs tillhöra ett visst kön. De föremål som finns har att göra med vad en vanlig människa hade i sitt hem och som lätt kunde tas med om flykten var framme, bland annat en kam, ett eldstål, grytor, skedar, en kniv med mera. Ett annat bra exempel är i finrummet, i sista delen av utställningen. Det finns en text om en silkeskofta som också finns i en monter bredvid. Texten berättar att det finns få kläder bevarade från 1600-talet och om själva koftan. Liknande texter och montrar finns över hela utställningen.

(Ovanstående stycken bygger på författarens besök på utställningen 27/9, 4/12 & 18/12 2018)

4.1.4 Kort jämförelse

I utställningen ligger fokus mest på männen när det handlar om krig, vapen, våld, makt och lagar med mera, medan kvinnorna hamnar i fokus när det handlar om smycken, mode, och orättvisor mot kvinnor. Men kvinnor och män har gemensamt att de både nämns när det gäller olika bibliska figurer, helgon, och religion. Vidare nämns det namn och historier kring de olika personerna i båda

könen. Dock är skillnaden här att männens namn nämns oftare i samband med att de är högre upp i samhället, medan kvinnorna som nämns vid namn oftare är längre ner. Men det ska noteras att både rika och fattiga personer av båda könen nämns vid namn.

(Ovanstående stycken bygger på författarens besök på utställningen 27/9, 4/12 & 18/12 2018)

4.2 1700-talets Göteborg

Ingången till utställningen är stor och luftig och besökaren hälsas välkommen av en viskande röst och ljudet av porlande vatten från ett bronsmaskornament. Det sitter också en stor skylt på väggen som kort informerar om Göteborg på 1700-talet. Utställningen består av totalt 4 olika rum. Det första rummet är ljust upplyst med ljust trägolv och vita väggar. På golvet är en stor karta över Göteborg och stadens ägor under slutet av 1700-talet. Det finns två stolar som sticker ut från ena väggen och om besökaren sätter sig på dem läses olika reseberättelser om Göteborg upp. Det finns också en del citat om staden från 1700-talet på väggen. I rummet finns det en dator där besökare kan söka på olika tomter i Göteborg och deras historia. Längsmed väggarna i rummet finns det 8 montrar med olika teman och texter till dem, om eld och bränder, Göteborgs som garnisonsstad, om stadspportarna, arkeologiska utgrävningar, om vatten, om avfall och smuts, och om kyrkan och församlingarna.

Figur 8: Första rummet i utställningen "1700-talets Göteborg"

Fotograf: Pernilla Swanson 18/12 2018

I montrarna finns det föremål som är kopplade till de olika temana, så som vapen och rustningar, en porslinstallrik, en psalmbok, en dopdräkt, en dampotta, en vattenbehållare, och en lykta. Vidare finns det också ett tittskåp med modeller av hus under en text om arkitektur tillsammans med ett bildspel på stadsvyer i Göteborg under 1700-talet och 2010-talet. Dessutom finns det tre öppningsbara lådor där lite extra information om arkeologiska föremål plus exempel på dessa, avfall på bakgårdarna som hittats, och om en vattenkälla som grävdes ut tillsammans med en karta över den. Längst ner i rummet vid den vänstra väggen sitter det tre dasslock och besökaren uppmanas lyfta på dem och fråga vad det finns i dasset.

Figur 9: Andra rummet i "1700-talets Göteborg", tema Upplysningen
 Fotograf: Pernilla Swanson 18/12 2018

I mitten av det första rummets vänstra vägg finns det en ingång till nästa rum och i det rummet är temat upplysningen. Golvet är röd- och vitrutigt och på väggen till vänster sitter det en skärm där ett bildspel med olika citat om kunskap visas upp. Längst bort till höger i rummet finns det ett litet krypin för barn där de uppmanas byta skepnad med utklädningskläder. I rummet finns det totalt sju montrar, varav fyra kallas för utmanaren, där besökaren uppmanas gissa utifrån tre alternativ vad det ensamma objektet i montern kallas. Sedan kan besökaren lyfta på skylten med alternativen och få information om svaret och föremålets funktion. En annan monter innehåller böcker av olika slag och en annan visar upp olika jordglober. Det finns också en stor monter som sitter i längsmed väggen i mitten där det står en del föremål, skor, och kläder för män och kvinnor, och frågor om besökaren ser dramat. I rummet finns det också fyra texter som handlar om upplysningen, tro och vetenskap, tanke och identitet, och det tryckta ordet.

För att komma till det tredje rummet behöver besökaren gå från rum två, ut till rum ett och sedan vidare till rum tre. Vid kortsidan närmast ingången är ett vitt bord placerat tillsammans med en stol att sitta på, och på bordet ligger det tre böcker som besökaren kan bläddra i. På väggen ovanför bordet finns det några citat om frihet, kvinnor, och kunskap. Längre in i rummet sitter det tre grupper med totalt 18 tavlor längsmed väggarna. Dessa tavlor är porträtt på rika människor, de flesta män, men även några kvinnor. En av tavlorna är en inspelning av museet där en kvinna pratar om att hon ska bli målad när besökare närmar sig tavlan.

Figur 10: Tredje rummet i utställningen "1700-talets Göteborg", tema Samhället
 Fotograf: Pernilla Swanson 18/12 2018

Under tavlorna finns det tre montrar per tavelgrupp, totalt nio stycken. I dessa tavlor finns det föremål så som en tekanna, en välkomma, en karikatyr av biskopen, miniatyrporträtt av rika personer, Pottor, fattigbössa, silver och träbestick, vinglas, med mera. Tillsammans med montrarna finns det också ett antal texter som förklarar föremålen, och utöver dem finns det 6 stycken texter som handlar om makten i Göteborg, fattiga och rika, samhällets struktur, och hierarkin i samhället. Längst in i ena hörnet vid ett fönster sitter det en text om stadens nycklar och att Göteborg var en stängd stad. Dock informerar en liten lapp att det nyckelskåp som ska sitta där under konservering och montern är borttagen.

Det sista rummet är det största i utställningen och det finns 23 stycken montrar. Temat i rummet är handel. Det finns 30 stycken texter i rummet, varav de flesta är små stycken kopplade till de olika montrarna som löper längsmed väggarna. Bland annat handlar montrarna och texterna om kaffe, te, socker, tobak, porslin, textilier, siden, ostindiska kompaniet, fajans, med mera. I rummet finns det ett antal utdragningsbara lådor och skåp som besökaren kan öppna för att få extra information och kurios. Utöver det finns det också ett antal tyger som besökaren kan känna på intill texten om textilier. Till vänster om ingången finns det en monter med ett modellskepp. I mitten av rummet finns det en mycket stor monter fullproppat med olika föremål och på ena sidan står det Internationellt och på den andra står det lokalt. Utgången ser likadan ut som ingången till första rummet i utställningen med vatten som porlar tillsammans med en skylt om Göteborg på 1700-talet och en viskande röst som hälsar besökare välkomna.

(Ovanstående stycken bygger på författarens besök på utställningen 28/9, 4/12 & 18/12 2018)

4.2.1 Män

I utställningen finns det en hel del texter där det männen är i fokus, men också en del montrar med olika föremål och tavlor. I första rummet möts besökaren av en sammanfattande text om Göteborg som garnisonsstad och handelscentrum, dessutom räknar texten upp ett antal olika yrken i samhället, bland annat köpmän. En av montrarna i rummet visar upp ett antal pistoler och värjor och texten under berättar att militären var ett dominerande inslag i Göteborg som en befäst stad. Svenska och utländska soldater värvades, men också häktade och arbetslösa män värvades. Militären agerade också som stadsvakter och brandmän.

*Figur 11: Monter i första rummet med vapen och rustning, "1700-talets Göteborg"
Fotograf: Pernilla Swanson 18/12 2018*

Bredvid finns det en till monter som innehåller en läderväska, en harnesk, och en sabel som överste J. W. Tranefelt bar på. Texten under den montern handlar om att besökare till staden blev

kontrollerade av soldaterna, och stadens portar låstes varje solnedgång. I rummet finns det också en monter med några föremål som hittats vid arkeologiska utgrävningar, bland annat en talrik i fajans som tillverkades till köpmannen Peter Coopman. I texten som tillhör montern får besökaren också veta att fynden som hittats i Göteborg bekräftar att de rikaste bodde längsmed de vackra kanalerna och torgen, medan enklare handelsmän och hantverkare bodde längre in i kvarteren.

I första rummet finns det också ett antal citat om staden på väggen, bland annat av Carl Johan Gyllenborg, Jacob Nicolaj Wilse, Abraham Hulpher, William Coxe, Anders Barchaeus, och Francisco de Miranda. Längre in i rummet finns det en liten skärm där det spelas upp ett bildspel av målningar som föreställer stadsvyer av Göteborg på 1700-talet spelas, tillsammans med fotografier av staden från 2010. Målningarna är gjorda av J. F. Weinberg och Elias Martin. En liten text under skärmen berättar om husens arkitektur och att den påverkades starkt av familjen Carlberg, och det var bröderna Johan Eberhard Carlberg och Bengt Wilhelm Carlberg och hans son Carl Wilhelm Carlberg som ledde uppbyggnaden efter många av bränderna.

En annan monter i rummet behandlas temat smuts och avfall. I montern finns bland annat en bäcken i kinesiskt porslin, och som är för män och hittades på Peter Coopmans tomt. I den tillhörande texten får besökaren veta att både män och kvinnor kunde vara latrinhämtare. Ännu en monter i rummet handlar om kyrkan och visar upp bland annat en begravningsked som den avlidnes namn är ingraverat, och på en av skedarna står det Erich Nilsson. I montern finns det också en skämtsamt bröllophyllning till brudparet Johan H. Leffler och Elisette Kullman, 1770. I montern bredvid handlar det om församlingen i kyrkan, och i den montern finns det bland annat en prästkrage i silver som bara de prästmän som hade fem generationer präster bakom sig fick bära, just denna var buren av J. W. Sjögren.

I nästa rum är temat upplysningen och i rummet finns det en monter som handlar om det tryckta ordet. På väggen innanför glaset går det att läsa ett litet citat av Immanuel Kant och i själva montern finns det ett antal 1700-talsböcker av Voltaire, Jonathan Swift, och Rousseau och ett kopparstick på pastorn Georg F. Niehenck, 1722. Längre in i rummet finns det också en stor text som handlar om tro och vetenskap, där nämns bland annat en av dåtidens framstående naturvetenskapsmän var Carl von Linné. I en annan monter finns det olika jord- och himmelsglobber, varav en som tillverkades av globmakaren Dudley Adams. På väggen i montern finns det också ett citat av Alexander Pope. I rummet finns det också fyra montrar med ett föremål i varje, där besökaren kan gissa vad det är och sedan få ett svar med en kort förklaring. I en av dessa montrar ligger en halvperuk som är till för män. I mitten av rummets ena vägg mot ingången, sitter det en stor monter som kallas "ser du dramat?" i montern är det inrett med olika föremål och kläder, uppdelat på ett sätt att vissa saker uppfattas manligt och vissa kvinnligt. Exempelvis har en herrock och herrperuk satts bredvid ett antal promenadkäppar som är tillför välbeställda herrar, varav en tillhörde Dr. Carlanders. Andra mindre föremål som placerats tillsammans med herrkläderna är en snusdosa, en resespegel, ett fickur, och en luktvattenflaska och kan uppfattas som att ha tillhört en man.

I det tredje rummet av utställningen möts besökaren av ett antal citat av bland annat Voltaire, Maximilien de Robespierre, och Charles-louis de Secondat Montesquieu som alla handlar om makt och frihet. En stor skylt hänger på en av väggarna och berättar att det fanns många mäktiga och rika handelsmän och familjer som påverkade stadens styre. En lite mindre text berättar att administrationen i staden sköttes av Stadens Äldste där det ingick 24 män från borgerskapet. Vidare var tullen en mycket viktig inkomstkälla och tulltjänstemännen var den största gruppen tjänstemän i staden. I en av montrarna bredvid finns det ett miniatyrporträtt av bland annat Clas Alströmer. En annan text diskuterar samhällets struktur och berättar att 1718 sköts kung Karl XII och Sverige slutade vara en stormakt och makten gick från kung till riksdag. Men senare tog Gustav III makten

tillfälligt och lyfte fram borgerskapet medan adeln förlorade sina rättigheter. Ännu en text diskuterar samhällets ordning och berättar att det var ett religiöst samhälle och fadern sågs som den högste ansvarige för alla i familjen och att kungens makt kom från Gud. I en liten monter finns det ett litet miniatyrporträtt av en man iförd en jacka, och en kort text om monterns föremål berättar att kläderna markerade vilken social ställning man hade. Bredvid finns det också en monter som innehåller en karikatyr av biskopen Johan Wingård och driver med hur biskopen försökte få makt över flera pastorat. Bredvid den monter sitter ett tredje föremål, en broderad kraschan buren av viceamiral F. H. Af Chafman. Utöver allt detta hänger det tre grupper med porträtt av olika rika personer, varav de flesta är män. De personer som hänger är: Kung Gustav III, Kung Adolf Fredrik, Jonas Alströmer, Christian Tham, Sir W. Chambers, Niclas Sahlgren, Jonas Ross, Johan Djkman, Colin Campbell, Diedrik Herik Taube, Daniel Pettersson, Lorentz Christoffer Stobée, och ett porträtt av en präst.

I det fjärde och sista rummet är temat handel och besökaren möts av en stor skylt som beskriver att både svenska och utländska handelsmän fick en stark ställning. Åt vänster finns det en monter som handlar om det ostindiska kompaniet och i montern finns det bland annat ett resesolur med inbyggd kompass och som är signerat Johann Schreffegger. Bredvid den montern finns det en till monter med ett hus- och reseapotek som det går att hitta ett antal olika flaskor med pulver i. Under den montern finns det en liten text om det vetenskapliga resandet som gjordes för att iaktta och dokumentera världen. En sådan person var Carl von Linné som skickade ut ett antal manliga lärjungar som förde hem kunskap. I en utdragbar låda finns det en kopia av ritningar på det ostindiska huset i Göteborg som ursprungligen ritades av arkitekten Bengt Wilhelm Carlson och som sedan omarbetades av Carl Hårleman från Stockholm.

Längre in i rummet på väggen mitt emot finns det en text som handlar om att sockerproduktionen ökade och att slavar gjorde produktionen billigare, dessutom importerades sockret till Göteborg från Haiti via franska handelsmän. I den tillhörande montern finns det olika föremål som exempelvis en sockerströare och sockerskrin. I montern bredvid visas ett antal sockerskålar upp och texten under berättar att sockerindustrier i Sverige importerade råsocker som förädlades. Bröderna Niclas och Jacob Sahlgren ägde ett sockerbruk i Göteborg som 1750 stod för 72 % av all produktion i Göteborg. Sverige bytte till sig ön S:t Barthélemy som blev en viktig transithamn för slavhandel, och huvudstaden på ön fick heta Gustavia efter kung Gustav III. En annan monter och text handlar om tobak och det berättas att kungen bestämde att alla städer skulle avsätta mark för tobaksplantager. Vidare berättas det att Jonas Alströmers tobaksplantage utanför Alingsås var en av de första i landet.

En annan monter i rummet behandlar te och i den montern finns det bland annat en tekanna med silverpip, som är ett ostindiskt porslin med familjen von Utfalls vapen på, vidare står det att Jacob von Utfall var en superkargör i svenska ostindiska kompaniet. I texten till montern berättas det att teet kom från Kina och auktionerades ut i Göteborg till utländska köpmän som sålde det vidare på den europeiska marknaden. I montern bredvid finns det ett titthål med ett kinesiskt teskrin som tillhört Niclas Sahlgren. I texten under montern berättas det om kaffe, som dracks mest av männen och att det öppnades kaffehus som blev offentliga rum för borgerskapet. Bredvid sitter ett citat av Carl von Linné på väggen.

Nästa monter och tillhörande text handlar om Sveriges järn- och träexport, och i montern finns det ett antal föremål som kallas för bergmansyxor, dessa är handtagen från ett par promenadkäppar eller kryckor som användes av män inom bergsbruk och var yrkessymboler. Nästa monter handlar om sillindustrin som både män och kvinnor anställdes till under varje säsong och köpmännen gjorde stora vinster på sillindustrin. Montern till texten visar upp några tranlampor och verktyg för

tunntillverkning. En stor skylt i rummet informerar om manufakturer där män, kvinnor, och barn arbetade och tillverkade produkter för hand. Dessa manufakturer lade grunden till industrialiseringen som skulle komma. Bland ett par montrar som handlar om porslin finns det en stor monter till en matservis som beställdes och togs hem av ostindiska kompaniets kapten Hans Henrik Clason, servisen skulle till Gullbringa Säteri i Håлта socken, Bohuslän.

I ett litet hörn finns det en vägg med ett antal tyger som besökaren kan känna på, och en text om dem, varav sidentaft berättas det att rika sydde upp för att göra bland annat herrdräkter, den finaste kattunen användes till morgonrockar till herrar om man hade råd. I en text bredvid berättas det om siden och i tillhörande monter finns det bland annat en nattmössa för herrar. I mitten av rummet finns det en stor monter som innehåller mängder av olika föremål, både lokala och internationella. I en annan monter som handlar om textilier finns det också en nattmössa som tillhörde Niclas Sahlgren.

(Ovanstående stycken bygger på författarens besök på utställningen 28/9, 4/12 & 18/12 2018)

4.2.2 Kvinnor

I utställningen finns det ett antal montrar och texter där kvinnor nämns, men också några tavlor. I första rummet av utställningen finns det en monter och tillhörande text som handlar om eldsvådor och värmeförsörjning. I montern finns det en kopia av en oljemålning som föreställer tre kvinnor sittandes vid ett bord och en eldstad. I samma rum finns det också en stor vägg med citat om staden och det enda som är av en kvinna, är ett litet citat av Mary Wollstonecraft. Vidare in i rummet finns det en monter och text som handlar smutsen och avfallet i staden, bland annat står det en så kallad dampotta gjord av ostindiskt porslin i montern. Texten intill berättar att både män och kvinnor kunde jobba som latrinhämtare. I en monter längst in i rummet är temat kyrkan och i den finns det en brudkrona i silver och glas, en begravningsssked med namnet Catharina Cristina Sahlgren ingraverat, och en skämtsam bröllophyllning till brudparet Elisette Kullman och Johan H. Leffler.

I nästa rum är temat upplysningen, och det första texten som möter besökaren informerar bland annat att kvinnor inte sågs som myndiga samhällsmedborgare och hade ingen rösträtt. I rummet finns det också fyra montrar med ett föremål i varje, detta kallas för utmanaren och besökaren får gissa vad de olika föremålen är för något. Ett av dessa föremål är en bidé, som används för att tvätta underlivet. I mitten av rummet finns det en stor monter som kallas för "ser du dramat?" och föremålen är uppdelade på ett sätt som skapar en uppfattning av manligt och kvinnligt. En stor klänning, som tillhörde Sara Alströmer, är placerad tillsammans med två par damskor, ett par barnskor, tre stycken solfjädrar, och ett snörliv.

I det tredje rummet finns det ett par citat på en av väggarna nära ingången, varav ett av dem handlar om kvinnor och frihet, av Mary Wollstonecraft. En stor text som handlar om samhället och makt, möter besökaren och berättar att alla styrande instanser i staden saknade kvinnliga representanter. I rummet finns det ett antal porträtt som alla är av rika personer, de flesta är män, men det finns också några kvinnor. De som är porträtterade är: Drottning Sofia Magdalena, Drottning Lovisa Ulrika, Maria Gadelius, Hanna Rahmn, och J. M. Stockfelth. Utöver det finns det också en liten film i en tavelram där en kvinna sitter också bli porträtterad, när besökaren närmar sig tavlan sätter hon igång och pratar. Kvinnan i filmen heter Zsanna Tóth. Vid en av montrarna sitter en liten text som fokuserar på makten i Göteborg, där får besökaren igen läsa att kvinnor inte hade någon representant i stadens styrande instanser. I en liten monter sitter ett litet miniatyrporträtt av Sara Catharina Sahlgren och besökaren får veta att hon var gift med Clas Alströmer. Det finns också en monter med bland annat två pottor i, en lerpotta och en dekorerad dampotta i porslin. Nära den montern finns det en liten text som berättar att kontrasten mellan fattiga och rika var stor, människor saknade ett etablerat socialt skyddsnet, och kvinnor och barn var mest utsatta. Vidare berättar texten

att kvinnor som hamnade utanför det etablerade samhället kunde skickas till spinnhus där de tvingades arbeta på dagarna och var inlåsta i celler på nätterna.

I det fjärde och sista rummet finns det ett stort antal montrar och texter, och vid en av montrarna som visar upp ett antal sockerskålar berättar en text att bröderna Niclas och Jacob Sahlgren startade ett sockerbruk, som togs över av änkan Brigitta när Jacob dog. Vidare finns det också en monter med tranlampor och tunntillverkningsverktyg, och texten vid den montern informerar att både män och kvinnor sökte jobb och anställdes inom sillindustrin, oftast var det lantarbetare som sökte när skördetiden var slut. Längre in i rummet finns det en ensam text som berättar att manufakturerna var större verkstäder där män, kvinnor, och barn tillverkade produkter för hand, var och en hade också specifika arbetsuppgifter i produktionskedjan. Det finns också en liten vägg där besökaren kan prova att känna på olika typer av tyger så som sidentaft och kattun, som en liten text informerar att det kunde göras exempelvis en kvinnokofta respektive en klänning utav.

Bredvid tygerna finns det en monter, tillsammans med en text om siden. I montern finns det bland annat damstrumpor i silkestrikå och ett framstycke (eller som utställningen kallar det, bröstisättning) av en klänning som sattes över mage och bröst och snördes samman i sidorna. En utdragbar låda visar ett exempel på tyget batist och informerar att det exempelvis kunde användas till kvinnomössor. Vid en annan monter, med en kofta i sidenbrokad i, finns det en liten text om hur kläder markerade vilken ställning man hade i samhället, bland annat skulle en piga vara enkelt klädd jämfört med en högreståndsperson.

En annan monter med tillhörande text handlar om textiltillverkning och besökaren kan läsa att textilindustrin var en viktig näring i Göteborg, folk tvingades till arbete och 1740 kom en förordning som innebar att unga kvinnor och flickor från landsbygden skickades till staden för att läras upp i yllemanufakturerna om hur de ska spinna och handskas med redskap och råvaror. Det berättas också om att Göteborg fick ett spinnhus på 1740-talet, som var en straffanstalt där lösdrivare och kriminella spärrades in och tvingades arbeta, speciellt utsatta för sådana tvångsåtgärder var kvinnorna. I den tillhörande montern visas det upp ett strykjärn, ett nålhus, ett kinesiskt syskrin, fingerborgar, och märkdukar som skulle visa upp sömmerskans kunskaper och var bra för träning. Alla föremålen i den montern får en kvinnlig koppling eftersom texten intill handlar om kvinnor i relation till textiltillverkning. I mitten av rummet finns det en stor monter som innehåller mängder av olika föremål, både lokala och internationella.

(Ovanstående stycken bygger på författarens besök på utställningen 28/9, 4/12 & 18/12 2018)

4.2.3 Könsneutralt

I utställningen finns det en del texter och montrar med föremål som skulle kunna tolkas som könsneutrala. Fokus ligger istället på olika föremål, olika platser och händelser. I vissa av texterna står det istället ord som människorna och befolkningen. Bra exempel på könsneutrala texter och montrar är bland annat en text om vatten i det första rummet där det bland annat berättas att bristen på rent vatten var ett stort problem och att Kallebäckes källa invigdes 1787 för att för förse staden med färskt dricksvatten. Den tillhörande montern är även den neutral när det gäller föremål och visar upp en kristallpokal som är till minne av invigningen av Kallebäckes källa, en dryckesskål, ett ornament som suttit vid utkastbrunnar i staden, och en vattenbehållare. En annan bra neutral text finns i andra rummet där temat är upplysningen, just denna text handlar om tanke och identitet och diskuterar förändring av samhället under 1700-talet, hur det debatterades, men också att samhället var svårt att förändra och många grupper kämpar än idag mot orättvisor. Ännu ett exempel är en stor monter i det fjärde rummet med ett modellskepp av det typ av fartyg som användes av svenska ostindiska kompaniet. Bredvid finns en text som även den neutralt berättar om hur sådana modeller

var statussymboler och hur just denna modell som tillverkades i slutet av 1700-talet har funnits i huset ända sedan museet bildades på 1860-talet.

(Ovanstående stycken bygger på författarens besök på utställningen 28/9, 4/12 & 18/12 2018)

4.2.4 Kort jämförelse

I utställningen hamnar männen i fokus oftare än kvinnorna, och de rika får mest fokus framför de fattiga. En hel del rika män nämns vid namn, antingen vid ett porträtt eller citat men också ibland tillsammans med en liten berättelse om dem. Samtidigt nämns kvinnorna vid namn färre antal gånger och bara en kvinna får ett citat på väggen, och det bara två gånger. När kvinnor nämns vid namn är det mest bara rika kvinnor som är gifta med någon. När männen är i fokus är det ofta i samband med vapen, soldater, handelsmän, vetenskapsmän, makt, arkitektur, och ostindiska kompaniet. Medan kvinnorna hamnar i fokus i samband med orättvisor så som att de inte har någon representant i styrande instanser eller ingen rösträtt, i samband med tyger, kläder, textiltillverkning, med mera. Båda könen nämns ibland samtidigt om sådant som bröllop, begravning och död, sillindustrin, manufakturerna och som latrinhämtare. Annat som både männen och kvinnorna har gemensamt är att både könen har porträtt på rika personer bara, även om männen hamnar på fler porträtt än kvinnorna.

(Ovanstående stycken bygger på författarens besök på utställningen 28/9, 4/12 & 18/12 2018)

4.3 1800-talet: Folk i rörelse

Utställningen består av ett enda stort rum fullt med med montrar och texter. Det finns 36 stycken montrar, varav fyra stycken innehåller varsin modell av olika byggnader i Göteborg, två som innehåller en tavla, och fyra som är uppbyggda i olika scener eller hem. Varje monter har en kort text där föremålen beskrivs. I utställningen finns det också totalt 63 tavlor som för det mesta är porträtt av rika män och kvinnor, landskapstavlur, och fotografier på grupper av människor. Utanför montrarna finns det också sju stycken uppbyggda scener, som är skyddade, av olika miljöer.

Figur 12: Sett från ingången till "1800-talet: Folk i rörelse"

Fotograf: Pernilla Swanson 18/12 2018

Det finns 29 stycken större texter i utställningen som handlar om olika platser i staden, om de olika husmodellerna och kyrkan, om handel och gatuliv, om kamerans uppkomst, om arbetarrörelsen, om emigration, tryckpressen och tidningar, arbete på spinneri, sockerfabriken, om kulturlivet, om olika hemmiljöer och arbetsmiljöer, med mera. Längsmed ena väggen finns det en stor hylla med små montrar med olika föremål och lappar till, som tillsammans handlar om olika händelser under hela 1800-talet. I ena hörnet finns det ett par stolar och bord och framför dem hänger en projektorduk där ett bildspel om Göteborg på 1800-talet, tidningsannonser och hur olika platser i staden såg ut.

(Ovanstående stycken bygger på författarens besök på utställningen 21/10, 4/12 & 18/12 2018)

4.3.1 Män

I 1800-talsutställningen finns det mängder av texter, montrar och föremål där männen ligger i fokus, speciellt nämns det många olika rika mäns namn och vissa får egna texter där det går att läsa om deras liv. Vid ingången finns det några porträtt bland annat föreställer en Bengt Petersson som var tullkontrollör, en annan tavla föreställer sotaren Axel Englund. Första texten i rummet introducerar besökaren till utställningen och handlar om folk i rörelse, att handeln ökade i Göteborg. Bland annat nämns det att det fanns driftiga affärsmän och grosshandlare. Bredvid tavlan med en sotare finns det en avlång monter som innehåller en skorstensfejares och brandmans utrustning så som en stånka, raffel, viska, gesällspänne, lärlingsspänne, hattplåt, vattenpytsar i läder och segelduk, och räddningsrep. En kortare text en bit ifrån handlar om den växande staden och att Göteborg gick från trästad till en stenstad. Dessutom berättar texten att Carl Wilhelm Carlberg var en stadsarkitekt och ledde återuppbyggnadsarbetet efter några bränder.

En liten monter intill väggen innehåller bland annat en murslev och en hammare som Oscar I använde för att lägga grundstenen till börshuset, de finns också en skrift som i firande av avtäckningen av Gustav Adolfstatyn, som är gjord av Bengt Erland Fogelberg, skriver lite om den. En liten tillhörande text beskriver föremålen i montern. På samma vägg intill finns det också en text om Gustav Adolfs torg som var stadsstyrelsens centrum, bland annat nämns Gustav Adolfstatyn. Montern under texten innehåller ett borgarbrev för Carl Werner Rhedin och ett kvitto på erlagda burskapspenningar, ett papper med handelsstatens förord 1820 för handelsbetjänten C. G. Zettergren för att vinna burskap som handlande i staden. Texten tillhörande montern beskriver att det så kallade burskapet förlorade sin betydelse när näringsfriheten utvidgades 1864, förr var den en förutsättning för att driva eget företag i staden med mera.

I en monter nära ingången finns det en guachemålning gjord av bryggmästaren och konstnären Leonard Björkfeldt. Den föreställer utsikten från Stigbergsliden 1840, bland annat syns i förgrunden gården Stigbergsnäs som ägdes av lotsinspektören Peter Wollin. Det finns också ett antal tavlor längsmed en av väggarna som föreställer olika platser i Göteborg som är målade av bland annat Brynolf Wennerberg, Ludvig Messmann, Oscar Stenvall, och Elias Fagerström. Det finns också en monter som innehåller en modell av Oscar Fredriks kyrka som en liten text informerar var ritad av kyrkoarkitekten Helgo Zetterwall.

En stor monter som är en bit från ingången innehåller bland annat ett antal bilder på Grönsakstorget och Kungstorget där ett antal män och kvinnor syns på dem. Föremålen i montern som kan kopplas till män är bland annat en stadssoldats uniform, snusburkar från "Eric Mellgrens snus", och en skylt som det står Otto Berlin på. En tillhörande text som handlar om handel och gatuliv hänger bredvid montern. På texten kan besökaren läsa att handeln ökade i staden och olika affärer som fanns var bland annat Gumperts bokhandel, Ferdinand Lundgrens Bosättningsmagasin, J. A. Wettergrens kappaffär och -fabrik, Kobb & Söners bosättningsaffär och tebutik med mera. Vidare berättar texten också att stadssoldaterna ansvarade länge för ordningen på gator och torg som senare övertogs av borgmästarens "politiebetjänter" som 1849 fick en polismästare till chef. Längre in i rummet finns det en monter med en stor kamera i tillsammans med ett antal gamla foton på män och kvinnor. En text intill berättar om fotografikonsten, bland annat var det en fransman vid namnet Daguerre som 1839 offentliggjorde en uppfinning, daguerretypi, där bildens bas var en försilvrad kopparplåt. På 1840-talet fanns det 15 pionjärfotografer, bland annat Olof Rydeberg.

En bit in i rummet, ganska nära utgången finns det en svart hylla med ett antal mindre monter och montertexter som alla handlar om olika händelser under 1800-talet. I en av dem handlar det om Napoleon, föremålen är bland annat en solfjäder med Napoleons motiv, Snusdosor i form av Napoleonhattar, ett bläckhorn i form av Napoleons sarkofag, och en sockerskål med Lord Nelson

(viscount Horatio Nelson) ingraverat som var amiral i engelska flottan. En annan monter nära den första handlar om olika svenska kungar bland annat nämns kung Gustav IV Adolf, Karl XIII, Jean Baptiste Bernadotte (Karl Johan), Karl XV, och Oscar II. Det finns en mugg och ett fat med porträtt av kung Karl XIV Johan och kronprins Oscar, en porträttbyst av Oscar II och en emaljerad mugg till minne av hans 25 år som regent, och ett bakgrundsbild av kungafamiljen från 1899. I en monter längst ner i hyllan finns det ett tobakskardus från Olof Melins & Ass.s fabrik, en liten figurin i form av en rökugubbe med nattrock och rökmössa (1850-tal, Rörstrand). I ännu en monter i hyllan visas en vagnmodell tillverkad av J ståhlgren. En av texterna i hyllan beskriver att 1866 skapades tvåkammarriksdagen och att för att ha rösträtt var man tvungen att vara över 21 år och en man med en viss inkomst och förmögenhet, dessutom fick man fler röster ju rikare man var. I den tillhörande montern finns det bland annat ett utdrag ur röstlängder för femte roten och Haga i Göteborg 1866.

I hyllan finns det ännu en text som handlar om att Göteborgs sparbank grundades 1820 av köpmannen Eduard Ludendorff, i montern som texten tillhör finns det bland annat ett antal mynt. I en monter nära den förra i hyllan handlar det om flickskolor, varav en skolas grundplåt testamenterades av Jonas Kjellberg, i montern finns det också en lärobok för flickskolor som skrevs av Otto Sjögren. I en avlång monter finns det en måttstock och den tillhörande texten handlar om metersystemet och informerar bland annat om att chalmersingenjören Karl Hilmer Johansson Kollén skaffade patent 1883 på en ”komparationslinjal” som skulle underlätta övergång från verktum till centimeter, han tillverkade också den vikbara tumstocken. Dessutom finns det en monter till i hyllan som handlar om att det år 1891 skedde en stor industriutställning på Heden och portalen in till området ritades av arkitekten Crispin Adrian Petterson. Dessutom finns det i montern en souvenirbägare vars motiv är en ritning av portalen som arkitekten ritade.

Mittemot den svarta hyllan finns det en hängande text som handlar om arbetarrörelsen och socialism, bland annat kan besökaren läsa att skraddarmästare August Palm talade 1882 på en nöjeslokal i Haga. Främste språkrör blev skraddarmästare Carl Martin Heurlin. Tillsammans med Korkskärare Henrik Menander togs initiativet Sveriges första socialdemokratiska förening. Under den texten, på samma skylt finns det en liten text som handlar om fackföreningars bildande och strejkande. Bredvid skylten hänger ett fotografi från 1890-talets slut på en förstamajdemonstration på Heden, och i taket längsmed utställningsrummet hänger tre olika fanor från Socialdemokratiska föreningen i Göteborg, Stuveriarbetarnas fana, och järn- och metallarbetarnas i Göteborg första fana. Bredvid hänger en annan skylt som handlar om superi och fattigdom, bland annat informeras läsaren att olika nykterhetsföreningar skapades, så som Svenska nykterhetssällskapet 1838 av Peter Wieselgren.

Längst bort från ingången i rummet finns det en liten hörna där ett bildspel visas, och i närheten av utgången där finns det en skylt med en text om emigration. Det enda som skulle kunna tolkas som att syfta till att handla om män är en mening som menar att av tre man utvandrade två medan en stannade kvar i industrin i Sverige. Bredvid till vänster finns det en stor handdriven tryckpress, ett porträtt av Sven Adolf Hedlund, och en monter med lite olika tidningsexemplar från 1800-talet. Tillhörande text beskriver att år 1832 startades Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning med Sven Adolf Hedlund som redaktör som utvecklade tidningen till landets främsta liberala organ tillsammans med författaren Viktor Rydberg. Läsarkretsen var mest borgerlig med Hedlund gav plats till arbetarklassens frågor också. Tidningen Ny Tid, startades 1892 av Fredrik Sterky och veckotidningen Folkets Rösts (1887-1889) utgivare Pehr Eriksson hamnade i fängelse för majestätsbrott.

På andra sidan av rummet finns det en stor vattenpost tillsammans med en hängande textskylt som handlar om vatten och avlopp. Bland annat skedde en del koleraepidemier under 1800-talet och

1855 beslutade stadsstyrelsen att projektera för en ny vattenledning. 1867 blev ingenjören Johan Gabriel Richert färdig med planerna samtidigt som den nya stadsplanen. Mitt emot finns det en stor segelduksvävstol och nära den hänger en text som handlar om att denna vävstol användes av Gibsoon & söner på Jonsereds fabriker. Vidare beskriver texten historien kring fabrikerna, bland annat att skottarna William Gibson och Alexander Keiller startade en fabrik i Göteborg med hjälp av kapital från svågern Olof Wijk, senare gick de skilda vägar och Gibson hade en fabrik i Jonsered medan Keiller startade en mekanisk verkstad i Göteborg. Bredvid hänger ett stort porträtt på Alexander Keiller tillsammans med en mer ingående text om hans liv.

En längre bit bort finns det en liten hörna som är inrett med ett gammalt piano och ett antal olika porträtt av bland annat Joseph Czápek som var musiker, Bedric Smetana som också var musiker, Simon Elias Warburg, och grosshandlare Emanuel Magnus. Utöver det finns det några porträtt av ett par kvinnor vars fäder och män nämns i en text om porträtten. Bland annat Amelia Tranchell, dotter till ostindiska kompaniets sekreterare Carl Henrik Tranchell och gift med grosshandlare Jonas Anders Kjellberg, Sophia Henrietta Hellsten gift med köpmannen Paul Richard Melin, Fanny Nonnen som var dotter till driftschefen John Nonnen och gift med pastorn Morgan Morgan och Frederika Marcus gift med Aron Magnusson.

En av texterna handlar om kulturlivet på 1800-talet och bland annat informeras besökaren om att musikerna Joseph Czápek och Bedrich Smetana kom till Göteborg från Prag och höll på med musik i staden, och Karl Valentin var en dirigent för arbetareinstitutets folkkonserter. Vidare nämns också att grosshandlare Bengt Erland Dahlgren gav donationer som gjorde att Göteborgs konstförenings samlingar bevarades. På andra sidan om pianot finns det en text som handlar om judiska församlingen, där berättas det att judiskt företagande betydde mycket för näringslivet och att namn så som Hertz, Delbanco, Heyman, Fürstenberg, Abrahamson, Magnus, Warburg, och Mannheimer bidrog med sina donationer till den så kallade göteborgsandan på de kulturella och sociala områdena. Bakom texten finns det en monter placerad med ett antal olika föremål som har att göra med den judiska tron, så som kryddbössor och en liten bönbok.

En annan text som hänger i ena kanten av hörnet handlar om hur en grosshandlares förmak och andra rum i deras hem kunde ha sett ut. Bland annat berättar den att de flesta föremålen och möblerna i montern som syns mittemot utrymmet med pianot kommer från vinhandlare Gustaf Adons hem. Bland annat nämns att ett bord som syns i montern skapades av hans farfar snickarmästare Anders Andersson i bröllopsgåva till Gustaf Adons far Johan Andersson och mor Fredrique Nolleroth. I montern är det alltså inrett som i ett rikt hem och det finns bland annat ett porträtt av slaktarmästaren Olof Andersson, och en herrkostym från 1860-talet. Föremål från Gustaf Adons är bland annat en ljusstake, två bord, en soffa och två stolar i nyrokostil från 1870-talet, två andra stolar i annan stil, en häststatyett, fruktkorg, punchsbål, en kanna, och ett fat med mera.

Bredvid montern med interiören av ett rikt hem är det uppställt som en grosshandlares kontor och en text finns som berättar om att grosshandlare hade växlande bakgrund och utbildning, vissa började som springpojkar och klättrade uppåt. Det hänger också ett antal porträtt på väggen, bland annat av grosshandlare Carl Ossian Kjellberg, grosshandlare Fredrik Wilhelm Wohlfahrt, skeppsredare och handlare Robert Dickson den äldre, sjökaptenen Johan löfgren, och en man vid namnet Anders Magnus Lundgren. Det hänger också en liten text som handlar om John Hall den äldre, John Hall den yngre och deras liv. I montern finns det olika föremål som en grosshandlare kunde ha på sitt kontor, så som ett skrivställ, pennställ, kassakista, bordsur, skrivmaskin, papperskorg, brevkorg med mera.

Mitt emot denna monter finns det en text som handlar om sockerbruket Carnegie bruk, bland annat startades den 1818 av Abraham Lorent och togs över av David Carnegie den yngre år 1836. Driftschefen var först John Nonnen och år 1845 blev det Oscar Ekman. I en monter vid texten finns det en modell av sockerbruket som det går att kika in i. Dessutom finns det en stor sockerpanna från bruket i 1810-talsstil som står utanför montern i ursprunglig storlek. Utöver det finns det också ett porträtt av Oscar Ekman och ett foto av några män som håller på med sockertillverkning. Bredvid allt detta kan besökaren se en monter som ska föreställa borgerlig interiör av ett hem från 1800-1815. I montern finns det bland annat en herrväst i 1810-talsstil.

En text intill montern berättar om den briljanta tiden, att när Napoleon stängde kontinentens hamnar blev det ett ekonomiskt uppsving i handeln för Göteborg. Nybyggda hus fick påkostade dekoration i den kejsrerliga stilen empire, som i Sverige kallades för Karl Johans stil efter Jean Baptiste Bernadotte. När Napoleon föll skedde en ekonomisk kris, exempel på de som hämtade sig är bland annat Abraham Lorent, C. F. Willerding, Robert och James Dickson, David Carnegie, Alexander Barclay, J. A. och C. F. Kjellberg, M. W. Rhedin, J. F. Silvander, Aron Magnusson, Mendel E. Delblanco, och Johan Bennecke.

Precis till vänster om ingången till utställningen hänger en vågarm och vågskålar som sannolikt kommit från gamla vågar från järnvågen i Brunnsparken respektive vågen vid Järntorget. Utöver det finns det också ett porträtt av Alexander Barclay, och ett fotografi på järnbärare iklädda skinnförkläden och axelputor vid Göteborgs järnvåg. En tillhörande text berättar om exporten av järn och att järnvågarna i staden användes för att väga järnet innan det skickades till exportörerna och lite historik kring den. Utöver det står det att järnbärarna bestod som mest av 46 män och avlönades genom provision från vågavgifterna.
(Ovanstående stycken bygger på författarens besök på utställningen 21/10, 4/12 & 18/12 2018)

4.3.2 Kvinnor

I denna utställning finns det ett antal texter och montrar där kvinnorna syns. Det finns även några tavlor på olika rika kvinnor, dock får kvinnorna inte lika stor plats som männen. I början av utställningens rum sätt från ingången finns det ett antal olika porträtt varav en föreställer Elisabeth Ryberg som var hustru till tullkontrollör Bengt Petersson. Längre in finns det ett par målningar som föreställer olika platser i Göteborg, varav en av tavlorna målades av Anna Kockum. Det finns och en stor monter som det finns ett antal bilder i bakgrunden där män och kvinnor syns på Grönsakstorget och Kungstorget. Utöver det finns det ett antal föremål så som en torggummas stol, halmtofflor som bars av bland annat torgmadamer, en schal, några olika sorters korgar, damskor från 1870-talet, en damkappa från 1890-talet, en butiksskylt som det står "Sofia Magnussons thebrödsbageri", en damcape från 1880-talet, och olika damhattar i 1890-talsstuk från bland annat Carolina Bokelunds modemagasin och Ottilia Claessons modeaffär. En av hattarna har en etikett där det står Marguerite Pardo, Paris. Bredvid montern hänger en text som handlar om handel och gatuliv som beskriver att handeln ökade under 1800-talet. Vidare kan besökaren läsa att damkappor blivit populära och att klasskillnader tydligt återspeglas i att borgarfruarna gick med kappor och hatt medan arbetarhustrur och torgmadamer hade schal och schallett.

Längre in i rummet finns det en monter tillsammans med en text som handlar om kamerans tillkomst och i montern finns det en hel del gamla fotografier på både män och kvinnor. En bit ifrån den montern hänger en annan text där det går att läsa om superiet och hur det skapades nykterhetsföreningar för att förhindra den växande sociala misären. En nykterhetsförening som skapades var bland annat "Blå bandet" som var kvinnoinriktad med Elinore Dickson som ordförande. Längsmed väggen nästan mitt emot finns det en stor svart hylla full med små montrar och småtexter till som handlar om olika händelser genom 1800-talet. I en av montrarna handlar det

om olika svenska kungar, men det finns också en kopp och ett fat med kronprinsessan Josephines respektive drottning Desiderias porträtt. Den enda montern i denna svarta hylla som har ett större fokus på kvinnor är en monter som handlar om att olika flickskolor startades, och i montern finns det ett porträtt av Helena Andersson som var lärare vid ”Societetsskolan i Göteborg för döttrar” som var landets äldsta flickskola, vidare finns det också två läroböcker för flickor i montern.

Figur 13: en av de inredda interiörerna i ”1800-talet: Folk i rörelse”, fokus på husligt arbete
Fotograf: Pernilla Swanson 18/12 2018

I ett hörn av utställningen finns det ett antal bord och stolar, och vid ett stort skåp hänger en text om emigrationen som skedde under 1800-talet. Längst ner i texten står det att vissa tog sig till Göteborg och arbetade ett tag som bland annat en husjungfru för att skaffa pengar för resan. Ännu en bit in finns det en stor monter med en text som handlar om husligt arbete. Där kan besökaren läsa att det vanligaste kvinnoyrket var att vara husjungfru. Borgerliga familjer anställde ofta billig arbetskraft från landsbygden och lönen var utöver kost och logi ganska minimal. Andra yrken som söktes var husa, barnjungfru, kokerska, hemsömmerska, och tvättmadamer. I montern finns det en arbetsdräkt för husjungfruar som syddes och bars av Selma Henriksson som var anställd hos familjen Alpen. Andra föremål som finns i montern är en fotogenlampa, ett serveringsbord, en matservis från Rörstrand som kallas ”Japan”, en ostkupa, en symaskin, en kokspis, ett antal kastruller med mera.

Vid en stor vävstol finns det ett fotografi som föreställer ett antal kvinnor, uppklädda i sina söndagskläder, som arbetade på linspinneriet i Jonsered. Utöver det hänger det en text om Rosenlunds spinneri där det står att textilarbetarna var övervägande kvinnor och de hade de sämsta arbetsvillkoren med 11 timmars arbete eller mer och en mycket låg lön. Bredvid finns det en liten hörna som är inredd med en mönstrad tapet, ett piano och ett antal tavlor och porträtt. En av texterna handlar om grosshandlare och det enda som nämns gällande kvinnor är att grosshandlaren Johan Andersson hade en fru vid namn Fredrique Nolleroth som var en rådmansdotter. Ett porträtt föreställer bland annat Amalia Tranchell som var dotter till sekreteraren för Ostindiska kompaniet (Carl Henrik Tranchell) och gift med grosshandlaren Jonas Anders Kjellberg. En annat porträtt föreställer Sophia Henrietta Hellsten som var gift med köpmannen Paul Richard Melin. En tredje tavla är ett porträtt av Fanny Nonnen som var dotter till driftschefen på Carnegie bruk John Nonnen och Anna Matilda Lorent, och gifte sig med pastorn Morgan Morgan. Den fjärde tavlan föreställer ett porträtt av Frederica Marcus gift med Aron Magnusson. Den sista tavlan är ett porträtt av Jeanna Warburg, fru till grosshandlare Emanuel Magnus.

I samma del under porträtten finns det en text som handlar om kulturlivet, teater och musik. Bland annat står det att Elfrida Andrée gjorde en unik karriär som organist i domkyrkan från 1867 och att hon sedan efterträdde en Karl Valentin som dirigent för arbetareinstitutets folkkonserter. Mittemot finns det en stor monter som är inrett som hos en rik persons hem och i montern finns det bland annat ett porträtt som föreställer Maria Karolina Holm som var hustru till slaktarmästare Olof Andersson, ett par stolar som var inköpta av Gustaf Adon från änkefru Gibson, ett stort bord och andra möbler, och två klänningar från 1880 och 1870-talet. Slutligen finns det en monter som kallas

för borgerlig interiör 1800-1815. I montern finns det en mängd olika föremål så som ett sockerskrin, olika kannor, kaffekoppar, och en sockerskål. Det finns också en vitprickig klänning som var en gåva av Ingeborg och Helene Holck 1812, en schal i kaschmirylle med persiskt mönster, ett sybord som tillhört Emily Nonnen med mera.

(Ovanstående stycken bygger på författarens besök på utställningen 21/10, 4/12 & 18/12 2018)

4.3.3 Könsneutralt

Det finns väldigt få texter och montrar som är könsneutrala, men ett par exempel på de som finns är bland annat en monter med en modell av ett stenhus från Viktoriagatan 20 i Vasastaden uppfört 1883, tillsammans med en liten text som beskriver dessa exklusiva bostadshus med lägenheter som hade 5-10 rum och kök. Ett annat exempel är en monter bredvid som handlar om landshövdingehusen och arbetarstadsdelarna i staden. Texten beskriver att lägenheterna bestod av ett rum och kök. Modellen i montern är av ett hus på Västra skansgatan 13 i Haga och uppfört 1891. En annan könsneutral text handlar om hur kaffedrickandet blir mer utbrett och att socker fanns det gott om på grund av de många sockerbruken, men var fortfarande så dyrt att sockerskrinen försågs med lås. Ännu en text handlar om landshövdingehusen med lägenheter som hade ett rum och kök, skylten hänger vid en interiör av ett sådant hem från 1890-talet. Texten beskriver hur inflyttningen till staden var stor och det byggdes arbetarbostäder för att försöka lösa bristen av bostäder, och den beskriver hur det såg ut i ett sådant hem på ett ungefär.

(Ovanstående stycken bygger på författarens besök på utställningen 21/10, 4/12 & 18/12 2018)

4.3.4 Kort jämförelse

I denna utställningen har fokus mest hamnat på borgerligheten och de rika, speciellt männen. Genom utställningen finns det mängder av porträtt, de flesta är på rika män, men också på rika kvinnor. I texterna som förklarar vem som syns på porträtten går det ofta att läsa om männens yrke, men när det gäller kvinnorna handlar det om vem de var gifta med eller vems dotter de är. Ett antal olika rika män, affärsmän och grosshandlare, får varsina textskyltar där deras liv och åstadkommanden hamnar i fokus, tyvärr finns det ingen egen textskylt för någon kvinna. Men det finns en och annan kvinna som i samband med en förklaring av något annat tema får en och annan text rad där deras åstadkommanden beskrivs i korthet.

Männen syns när texterna och montrarna handlar om köpmän, grosshandlare, arbetare (sotare, brandmän, stadssoldater, arkitekter), men också när fokus ligger på makt, politik, socialism, tidningar, och kungligheter. Medan kvinnorna hamnar i fokus som torggummor, kläder, mat, mode, textilarbetare, men också flickskolor, barnjungfru, husjungfru, tvättmadamer med mera.

Både män och kvinnor hamnar i fokus när det gäller det borgerliga kulturlivet, och i olika foton och porträtt, dock i olika mängd. Hela utställningen fokuserar mycket på borgerligheten och handel under 1800-talet, både män och kvinnor hamnar i fokus när det gäller handel, även om det är på olika sätt. Exempel på detta är grosshandlare, sockerbruk, tobakshandel när det gäller männen, och kläder, mode, mat, torgmadamer, och textilarbetare när det gäller kvinnorna.

(Ovanstående stycken bygger på författarens besök på utställningen 21/10, 4/12 & 18/12 2018)

4.4 Jämförelse mellan de tre utställningarna

De olika utställningarna är olika stora och behandlar olika århundraden i Göteborgs historia. Göteborgs Födelse består av tre delar med cirka 3-5 rum i varje del, den första delen handlar om "Nya Lödöse 1473-1621", den andra delen handlar om "Göteborgs födelse 1621", och den tredje och sista delen handlar om "Göteborg 1698". De olika rummen har varsitt tema. 1700-talets Göteborg, den andra utställningen, består av 4 rum med varsitt tema, så som "Göteborg", "Upplýsningen", "Samhället", och "Stapelstaden Göteborg". Båda utställningarna har alltså en

tydlig uppdelning i tema ett större område att breda ut sig och få plats med olika delar av historien de behandlar. Samtidigt skiljer sig 1800-talet: Folk i rörelse, som är den tredje utställning. I den utställningen finns det bara ett enda stort rum som är fullproppat med texter och montrar med föremål.

I Göteborgs födelse, använder sig utställningen av rekvisita, målade väggar och golv, texter, montrar med olika föremål, bilder, ljud och filmer för att skapa de olika stämningarna som behövs för ett rums visst tema och besökaren kan använda många av sina sinnen. Utöver det finns det också interaktivitet i form av frågor till besökaren, en snurra med yrken som besökaren kan se vem de skulle kunna ha varit, och det finns möjlighet att prova en pipkrage eller mössa. Likheter av detta, men också skillnader kan hittas i 1700-talets Göteborg. Bland annat finns det en hel del bilder och montrar med föremål i utställningen, en hel del porträtt dock till skillnad från förra utställningen som bara har några få. I 1700-talsutställningen finns det också en hel del texter till varje monter. Precis som 1600-talsutställningen har 1700-talsutställningen en hel del interaktivitet för besökaren, men den har det mycket mer än den förra. Bland annat kan besökaren känna på tyger, öppna lock, lådor, och skåpsdörrar, och gissa vissa föremål och deras funktion. Här skiljer sig 1800-talsutställningen mycket från de två andra, i den ligger fokus mer på att besökaren ska gå runt och titta, men inte röra på föremålen. Det finns en hel del texter, montrar med interiörer och föremål men de går inte att röra. Det enda som skulle kunna tänkas interaktivt är en hörna med bord och stolar framför ett bildspel med lite sång och ljud till, eller den svarta hyllan som det går att öppna vissa av hyllplanen försedda med små skåpsdörrar för att se en inglasad monter.

Gemensamt mellan 1700- och 1800-talsutställningarna är att i båda syns männen mer än vad kvinnorna gör, speciellt när det gäller de rika männen och kvinnorna som syns mer än de fattiga. Utöver det är det fler män vars namn dyker upp än av kvinnorna. En skillnad är dock att männen i 1800-talsutställningen får mer plats på textskyltar med deras personliga historia än i 1700-talsutställningen där de flesta mest nämns kort med något de utfört, eller för att ett föremål i en monter har tillhört dem. En annan gemensam nämnare är att det i båda utställningarna finns ett stort antal porträtt på rika män och kvinnor (mest män, igen). Här skiljer sig 1600-talsutställningen i att den har en större fokus på könsneutrala texter och montrar, dessutom när männen och kvinnorna hamnar i fokus syns de ungefär lika mycket. När männen och kvinnorna namnges är antalet även det ganska jämlikt. Utöver det får de fattiga mer plats i 1600-talsutställningen än vad de får i de andra två utställningarna.

Det som 1600-talsutställningen och 1700-talsutställningen har gemensamt i hur männen gestaltas är att männen hamnar i fokus oftast när det handlar om vapen, våld, soldater och krig. Medan 1800-talsutställningen mer fokuserar på handel och grosshandlare, även om de har lite grann om stadssoldater, som mer var som polis och höll koll på ordningen på gator och torg. Att männen hamnar i fokus när det gäller handel har även 1600- och 1700-talsutställningarna gemensamt med 1800-talsutställningen, bland annat när det gäller handelsmän och köpmän. I både 1700- och 1800-talsutställningarna finns det åtminstone en monter och text som lägger fokus på sockerbruk.

Alla tre utställningar har något om handel, både med männen och kvinnorna i fokus, och neutrala delar. 1600-talsutställningen har ett rum som handlar om marknadsgatan, och en monter och texter i Bakgården som handlar om skrän och hantverkare. 1700-talsutställningen har ett helt rum som handlar om export, import, produkter av olika sorter, och manufakturer. 1800-talsutställningen har texter och montrar som fokuserar på grosshandlare, sockerbruk, torggummor, att handel ökar, och järnexport med mera.

När det gäller hur kvinnorna gestaltas i alla tre utställningarna sker det oftast i samband med kläder, mode, och barn. I 1700- och 1800-talsutställningarna finns det en fokus gällande textilarbetare och sömnad, både för rika och fattiga kvinnor. 1600-talsutställningen lägger också fokus på kvinnor i samband med en monter och text som handlar om pärlor, utsmyckning, och smycken. På 1800-talsutställningen får besökaren också information om olika kvinnoyrken, så som husa, husjungfru, tvättmadam, och barnjungfru. Alltså gestaltas kvinnor på 1800-talsutställningen också ihop med köket, tvätt, och att sköta huset.

När det gäller fattiga och rika ligger fokus mest på de rika i befolkningen på 1700- och 1800-talsutställningarna, speciellt är det de som nämns vid namn, även om också fattiga får ett antal montrar med föremål och texter är det oftast med generella termer. Samtidigt får fattiga mer plats i 1600-talsutställningen, de får ett eget rum som kallas bakgården och några personer nämns vid namn och en liten historia om vad som hände dem under deras liv.

Som det går att läsa i styckena ovan finns det en hel del skillnader men också likheter mellan de olika utställningarna och hur de gestaltar män och kvinnor. I nästa kapitel ska en diskussion kring detta föras.

(Ovanstående stycken bygger på författarens besök på utställningarna 27/9, 28/9, 21/10, 4/12 & 18/12 2018)

5. Diskussion

I förra kapitlet gjordes en beskrivande genomgång av de tre utställningarna Göteborgs födelse (Göteborgs stadsmuseum (a)), 1700-talets Göteborg (Göteborgs stadsmuseum (b)), och 1800-talet: Folk i rörelse (Göteborgs stadsmuseum (c)). Sedan utfördes en komparativ analys av hur männen och kvinnorna gestaltades. I detta kapitel ska analysen diskuteras med hjälp av genusperspektivet som beskrevs i kapitel tre. Denna diskussion ska hjälpa till att besvara frågeställningarna om hur kvinnor och män gestaltas, vilka skillnader och likheter som finns, och varför det ser ut som det gör.

Stora delar av arkeologin har sitt ursprung i museivärlden (Arwill-Nordbladh 2001 s. 20) och i arkeologin har det funnits en maskulin prägel och i forskningen har det under de senaste decennierna fokuserats på maskulinitet (Arwill-Nordbladh 2001 s. 21; Engström 2012 s. 84). Denna utveckling inom arkeologin påverkar alltså museerna och deras utställningar, och som Bünz (2012, s. 98) uttrycker det, så kommunicerar museum kunskap genom texter, bilder och arkeologiska fynd på sina utställningar. Detta skulle kunna betyda att utställningarna "1700-talets Göteborg" och "1800-talet: Folk i rörelse" (Göteborgs Stadsmuseum b;c, se också analys i kapitlet ovan) har påverkats av att arkeologin haft en maskulin prägel när de sattes upp 2010 respektive 2005 (databasen Carlotta b;a).

Enligt Bünz (2012, s. 97-98) har situationen förbättrats genom ett antal politiska beslut gällande genus på museer och ett genusperspektiv finns oftare på svenska museiutställningar med fler kvinnor med i berättelserna. Denna trend kan observeras på bland annat Göteborgs stadsmuseums utställning "Göteborgs födelse" som sattes upp 2017 (Göteborgs stadsmuseum a; databasen Carlotta c; se även analysen i kapitlet ovan), där både männen och kvinnorna syns ungefär lika mycket till antalet både generellt sätt och som namngivna personer.

Bünz (2012, s. 101) undersöker i sin artikel en annan museiutställning och anser att det alltid finns en manlig karaktär i berättelserna tillsammans med en annan man, kvinna, eller barn. Vidare är kvinnorna till antalet underrepresenterade i utställningen. Dessa tendenser kan till viss del ses i Göteborgs stadsmuseums utställningar som undersöks i denna uppsats. Främst i 1700-

talsutställningen och 1800-talsutställningen, där männen syns flest gånger, ofta tillsammans med en berättelse om deras liv och yrke, medan kvinnorna som är namngivna oftast bara är någons hustru eller dotter. Detta är speciellt utmärkande i 1800-talsutställningen (se kapitlet ovan för mer beskrivande analyser kring detta).

Både Engström (2012, s. 88) och Arwill-Nordbladh (2001, s. 10) menar att historien och människorna som levde då gestaltas utifrån olika stereotyper, exempelvis när det gäller könsrollerna. Enligt Arwill-Nordbladh (2001, s. 18) att förr sågs svärd som manliga artefakter och nålar som kvinnliga, forskarna utgick från sin egna tids uppfattning. Vidare berättar Arwill-Nordbladh (2001, s. 43) att det på 1800-talet fanns en syn av en hierarki där mannen och fadern var överst, kvinnan och mamman i mitten, med barnen längst ner. Denna uppfattning applicerades på historien och blev djupt rotad i arkeologin under 1900-talets första hälft. Men trots att många år gått och en hel del moderna forskningsresultat har gjorts vill inte den gamla bilden av historiens kvinnor och män i en hierarki förändras, menar Arwill-Nordbladh (2001, s. 45).

Detta kan appliceras på hur utställningarna "Göteborgs födelse" och "1700-talets Göteborg" har valt att gestalta männen och kvinnorna. Både "Göteborgs födelse" och "1700-talets Göteborg" fokuserar på männen när berättelserna de presenterar har med våld, krig, soldater med mera att göra, alltså tillsammans med föremål så som svärd, pistoler, och rusning. När det gäller kvinnorna, kommer även "1800-talet: folk i rörelse" in i bilden. Kvinnorna hamnar i fokus tillsammans med textilarbete, sömnad, syskrin, kläder, med mera. Det skapas alltså en stereotyp av både männen och kvinnorna.

Kvinnorna i de tre utställningarna på Göteborgs stadsmuseum som undersöks i denna uppsats hamnar också i fokus i samband med barn, familj, och husarbete. Enligt Arwill-Nordbladh (2001, s. 23-24) ansågs kvinnors intresseområde traditionellt ha med textilier och dräkter att göra, och utöver det kopplas kvinnor ofta till en hem- och familjesfär, vilket alltså kan synas i museiutställningarna. Genom att hela tiden markera vad som gäller för män respektive kvinnor bekräftas det som utgörs vara manligt och kvinnligt genus, anser Arwill-Nordbladh (2001, s. 31-32).

Enligt Bünz (2012, s. 97-99) fokuserar museum och arkeologin mest på berättelserna om evolution och framsteg där den västerländska vita mannen leder utvecklingen både symboliskt och fysiskt. Samtidigt, fortsätter hon, klumpar västerländska forskare ihop kvinnorna till en enda grupp och ofta får de västerländska vita medelklass kvinnorna representera dem. Denna tendens att de rika får mest plats i utställningarna går att se i "1800-talet: Folk i rörelse" och "1700-talets Göteborg" (se förra kapitlets analys för mer ingående information) där de flesta namngivna personer är rika män och ett antal rika kvinnor. Det är också de rika människornas föremål och historia som syns mest, speciellt i "1800-talet: Folk i rörelse", exempel på föremål från båda utställningarna är olika kläder, smycken, peruker, möbler, och tavlor. Det ser bättre ut på utställningen "Göteborgs födelse" där både fattiga och rika får egna montrar och texter, och även mer jämlikt gällande antalet män och kvinnor.

6. Slutsats

I denna uppsats var syftet att analysera tre av Göteborgs stadsmuseums utställningar genom ett genusperspektiv. Detta för att undersöka hur kvinnor och män gestaltas på utställningarna och vilka skillnader och likheter som finns. Slutsatser som kan dras är att det finns en hel del likheter och skillnader i hur de olika könen gestaltas på utställningarna.

I utställningen "Göteborgs födelse" hamnar männen i fokus när det handlar om vapen, makt, våld, krig, och lagar. Medan kvinnorna mest fokuseras på i samband med mode, smycken, och orättvisor mot kvinnor i samhället. Men både män och kvinnor har gemensamt att de är fokus när det handlar

om bibliska figurer och religion. Utöver det finns det ungefär samma antal kvinnor som män som nämns vid namn tillsammans med en kort berättelse om just de personerna. Både rika och fattiga får plats i utställningen, speciellt i de två rummen som kallas finrummet respektive bakgården.

När det gäller utställningen ”1700-talets Göteborg” syns männen mer än vad kvinnorna gör och de rikas historia har mer plats än de fattiga som nämns mer generellt. Till antalet namngivna personer är det många fler rika män, speciellt när det gäller porträtt och citat på väggarna. Teman där männen gestaltas är bland annat vapen, soldater, handelsmän, vetenskapsmän, och makt. Kvinnorna hamnar i fokus när det handlar om orättvisor mot dem, tyger, textiltillverkning, och kläder. Gemensamma teman för båda könen är bland annat bröllop, sillindustrin, begravning och döden, arbete i manufaktur, och arbete som latrinhämtare.

På ”1800-talet: Folk i rörelse” är fokus mest på borgerligheten, speciellt männen. Det finns en hel del porträtt i utställningen varav de flesta är på rika män, men också på ett antal kvinnor. Männen hamnar i fokus i samband med handel, grosshandlare, köpmän, arbetare, makt, politik, socialism, och kungligheter. För kvinnornas del handlar det om torggummor, kläder, mode, mat, textilarbete, flickskolor, barnjungfru, och att sköta om hemmet. Båda könen har gemensamt att de är i fokus när det handlar om bland annat kulturlivet för borgerligheten.

Slutsatser som kan dras om skillnader och likheter mellan utställningarna är bland annat att ”Göteborgs födelse” och ”1700-talets Göteborg” har mer fokus på vapen, krig, och soldater när det gäller de männen, medan ”1800-talet: Folk i rörelse” lägger mer fokus på handel i samband med att männen syns. En annan skillnad är att medan 1800-talsutställningen och 1700-talsutställningen lägger mer fokus på de rika och männen, är det mer jämlikt på ”Göteborgs födelse” då ungefär samma antal män som kvinnor blir namngivna och både rika och fattiga får mer plats i utställningens berättelse. Alla tre utställningar är lika i att kvinnorna hamnar i fokus med teman så som mode, kläder och textilarbete och tillverkning.

Slutligen, frågan om varför det ser ut som det gör är svårare att dra en slutsats om. En anledning skulle kunna vara att, som det diskuterades ovan, hör museivärlden och arkeologin tätt samman och det har funnits en maskulin prägel och fokus inom forskningen som skulle kunna orsaka att männen är de som syns mest. Men det har också jobbat för att förbättra detta, med hjälp av ett antal politiska beslut om genus på museer. Detta skulle kunna tillämpas på utställningen ”Göteborgs födelse”, som är från 2017, där båda könen får en mer jämlik fördelning gällande både rika och fattiga och antalet kvinnor och män. Jämfört med de andra två utställningarna som uppfördes 2010 och 2005, och där männen tar mer plats än kvinnorna.

7. Sammanfattning

Syftet med uppsatsen var att analysera tre utställningar från Göteborgs stadsmuseum och belysa de olika sätt som män och kvinnor gestaltas på museet. För att kunna göra detta ställdes frågorna: Hur gestaltas män respektive kvinnor på de utvalda museiutställningarna?, och Vad är skillnaderna och likheterna mellan utställningarna?. Frågan om varför det ser ut så, ställdes också. Deltagande observationer gjordes på utställningarna Göteborgs Födelse, 1700-talets Göteborg, och 1800-talet: Folk i rörelse. Utöver det användes också vetenskaplig litteratur.

I andra kapitlet skapades en forskningsöversikt på andra utställningsanalyser som gjorts. Bland annat presenteras forskning där genus på museum har varit i fokus, men också forskning som haft ett annat perspektiv än det. I kapitel tre presenteras uppsatsens valda teori, genusperspektiv. I kapitlet görs en genomgång i historiken kring feminism och genus inom arkeologi med hjälp av ett

antal äldre och nyare artiklar om ämnet. Utöver det presenteras metoden som används i uppsatsen, som är en komparativ analys.

Sedan skapades en utförlig beskrivning av utställningarna där varje rum, text, och monter gick igenom för att skapa en klar bild av utställningens utseende. Efter det gjordes en mer djupgående analys av männen och kvinnorna för sig på varje utställning. Varje utställning avslutades med en jämförelse mellan könen innan nästa utställning gick igenom samma sak. Kapitlet avslutades med en större jämförelse mellan alla tre utställningar. Bland annat fanns det likheter mellan Göteborgs födelse och 1700-talets Göteborg i att männen för det mesta associerades med vapen, soldater, och krig, medan männen mest hamnade fokus gällande handel, grosshandlare, och politik på 1800-talet: Folk i rörelse. Det fanns likheter som bland annat att kvinnorna på alla tre utställningar hamnade i fokus i samband med mode, kläder, smycken, och textilarbete.

I femte kapitlet fördes en diskussion kring anledningar varför kvinnor och män gestaltas som de gör på utställningarna, och varför männen får mer plats än kvinnorna. Slutsatser som drogs i det sjätte kapitlet var bland annat att en anledning skulle kunna vara att forskningen har än idag en manlig prägel och en manlig fokus, även om det genom politiska beslut har förbättrat situationen gällande nyare museiutställningar och genus.

Källförteckning

Adolfsson, Gundula (1987). *Människa och objekt i smyckeskrin: en analys av arkeologiska utställningar i Sverige*. (Diss.) Göteborg: Göteborgs universitet

Aronsson, Inga-Lill & Meurling, Birgitta (red.) (2005). *Det bekönade museet: genusperspektiv i museologi och museiverksamhet*. Uppsala: Uppsala universitet

Arwill-Nordbladh, Elisabeth (2001) [fjärde tryckningen 2005]. *Genusforskning inom arkeologin*. Stockholm: Höskoleverket

Back Danielsson, Ing-Marie & Thedéen, Susanne (2012). Gender Questions. I Back Danielsson, Ing-Marie & Thedéen, Susanne (red.). *To tender gender: the pasts and futures of gender research in archaeology*. Stockholm: Stockholm University. s. 9-15

Back Danielsson, Ing-Marie (2012). Much Ado about Nothing? Gender Research in Journals during the last 30 years within Archaeology. I Back Danielsson, Ing-Marie & Thedéen, Susanne (red.). *To tender gender: the pasts and futures of gender research in archaeology*. Stockholm: Stockholm University. s. 17-32

Belloni, Graziella (2005). Att arbeta könskritiskt på museet: exempel från verksamhet riktad till barn. I Aronsson, Inga-Lill & Meurling, Birgitta (red.). *Det bekönade museet: genusperspektiv i museologi och museiverksamhet*. Uppsala: Uppsala universitet. S. 153-170

Berg, Magnus (2012). *Här och där på Stadsmuseet: grubblande guide till ett utställt Göteborg*. Göteborg: A-script förlag

Bünz, Annika (2012). Is It Enough to Make the Main Characters Female? An Intersectional and Social Semiotic Reading of the Exhibition Prehistories 1 at the National Historical Museum in Stockholm, Sweden. I Back Danielsson, Ing-Marie & Thedéen, Susanne (red.). *To tender*

gender: the pasts and futures of gender research in archaeology. Stockholm: Stockholm University. s. 97-115

Bünz, Annika (2015). *Upplevelser av förhistorier: Analyser av svenska arkeologiska museiutställningar*. (Diss.), Göteborg: Göteborgs universitet.
<http://hdl.handle.net/2077/38474>

Conkey, Margaret W & Gero, Joan M. (1991). Tensions, pluralities, and engendering archaeology: an introduction to women and prehistory. I Gero, Joan M. & Conkey, Margaret W. (red.). *Engendering archaeology: women and prehistory*. Oxford: Basil Blackwell. s. 3-30

Databasen Carlotta (a). *Folk i rörelse : 1800-talets Göteborg, 2005 :: Folk i rörelse, 1800-talets Göteborg* <http://62.88.129.39/carlotta/web/object/652267> Hämtat: 06/11 2018

Databasen Carlotta (b). *1700-talets Göteborg, 2010 :: 1700-talets Göteborg, Sjuttonhundratalets Göteborg* <http://62.88.129.39/carlotta/web/object/652250> Hämtat 06/11 2018

Databasen Carlotta (c). *Göteborgs födelse, 2017 :: Göteborgs födelse : ett drama i tre akter* <http://62.88.129.39/carlotta/web/object/980291> Hämtat 06/11 2018

Databasen Carlotta (d). *Porten mot väster, 1998 :: Porten mot väster, När Sverige blev en del av Europa, Medeltidsutställningen*. <http://62.88.129.39/carlotta/web/object/684555> Hämtat 27/11 2018

Databasen Carlotta (e). *De första göteborgarna, 1999, 1600-talets Göteborg, 1999 :: De första göteborgarna, Göteborg - den nya staden*. <http://62.88.129.39/carlotta/web/object/682210> Hämtat 27/11 2018

Engelstad, Ericka (2007). Much more than gender. I *journal of archaeological method and theory*. vol. 14, no. 3, s. 217–234

Engström, Elin (2012), Gender in the Making Masculinities in Practice at a Cultural Heritage Site. I Back Danielsson, Ing-Marie & Thedéen, Susanne (red.). *To tender gender: the pasts and futures of gender research in archaeology*. Stockholm: Stockholm University. s. 83-96

Göteborgs stadsmuseum, (a). *Göteborgs Födelse* <https://goteborgsstadsmuseum.se/utställningar/goteborgs-fodelse> Hämtat 24/10 2018

Göteborgs stadsmuseum, (b). *1700-talets Göteborg* <https://goteborgsstadsmuseum.se/utställningar/1700-talets-goteborg> Hämtat 24/10 2018

Göteborgs stadsmuseum, (c). *1800-talet: Folk i rörelse* <https://goteborgsstadsmuseum.se/utställningar/1800-talet-folk-i-rorelse> Hämtat 24/10 2018

Karlsson, Yvonne (2017). *På jakt efter kvinnors arbete: En modell för analys av genus och arbetsdelning på forntida boplatser: Exempel från Timmeråshyddan, Skrivarehelleren och Hus 13 på Fosieboplatsen*. (Diss.), Göteborg: Göteborgs Universitet.
<http://hdl.handle.net/2077/50191>

- Nationalencyklopedin. *Jämförande metod*. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/j%C3%A4mf%C3%B6rande-metod> Hämtat 03/12 2018
- Prados Torreira, Lourdes. (2016). Why Is It Necessary to Include the Gender Perspective in Archaeological Museums?. I *Museum Worlds: Advances in Research* 4: 18–32 © Berghahn Books doi:10.3167/armw.2016.040103
- Stig Sørensen, Marie Louise (1999). Archaeology, gender and the museum. I Merriman, Nick (red.) *Making early histories in museums*. London: Leicester University Press, s. 136-150
- Södling, John (2018). *Ett Genusperspektiv på Utställningar: Med Göteborgs Stadsmuseum i Fokus*. (B-uppsats). Göteborg: Göteborgs universitet
- Wikipedia. *Komparativ metod*. https://sv.wikipedia.org/wiki/Komparativ_metod Hämtat 03/12 2018
- Wylie, Alison (1991). Gender theory and the archaeological record: Why is there no archaeology of gender?. I Gero, Joan M. & Conkey, Margaret W. (red.). *Engendering archaeology: women and prehistory*. Oxford: Basil Blackwell. s. 31-54